

SENAT 100

JEDNOIZBOWA LEGISLATYWA

*Jedno prawo • jedna odpowiedzialność • silna kontrola
• wiedza wspomagana AI*

Architektura ustrojowa TechnoRepubliki

Naród nadaje mandat, Senat stanowi i kontroluje, Prezydent wykonuje

Senat 100 w architekturze władz TechnoRepubliki Polskiej.

FORMUŁA NACZELNA

Naród rozstrzyga w referendum. Senat 100 stanowi prawo, uchwała budżet i kontroluje egzekutywę. Prezydent wykonuje. Sądy chronią Konstytucję i prawa obywatelskie. AI pomaga rozumieć złożoność, lecz nie otrzymuje mandatu politycznego.

Spis treści

Status dokumentu	3
Streszczenie strategiczne.....	4
Dziesięć zobowiązań Senatu 100	5
1. Definicja Senatu jako centralnego organu państwa	6
1.1. Pięć funkcji konstytucyjnych	6
1.2. Senat jako regulator cybernetyczny	6
1.3. Relacja z Narodem, Prezydentem, sądami i Sejmikami	7
2. Uzasadnienie formuły naczelnej i hasła programowego	8
2.1. Rozbiór formuły naczelnej.....	8
2.2. Uzasadnienie cybernetyczne.....	9
2.3. Uzasadnienie systemowe	12
2.4. Uzasadnienie sieciowe	14
2.5. Uzasadnienie społeczne	16
2.6. Dowód formuły przez pomieszczenie funkcji	18
2.7. Uzasadnienie hasła programowego	19
2.8. Nadzór nad egzekutywą: co wynika z dowodu	20
2.9. Warunki fałsyfikacji i mierniki	21
3. Diagnoza obecnej podzielonej i rozproszonej legislatury w Polsce	23
3.1. Dziewięć słabości systemowych	24
4. Mapa struktury instytucji legislacyjnych i nadzoru senackiego	25
4.1. Organy wewnętrzne	25
4.2. Komisje stałe i misyjne.....	26
4.3. Niezależne zaplecze	26
5. AI jako mechanizm wspomagający misję Senatu	27
5.1. Portfel bezpiecznych zastosowań.....	27
5.2. Siedem bezpieczników	28
6. Elektroniczne zarządzanie dokumentacją (RAG)	28
6.1. Model Badacz–Audytor–Senator.....	29
6.2. Minimalny rekord legislacyjny	29
6.3. Ochrona przed dezinformacją i zatruciem wiedzy.....	30
7. Gotowość administracji państwowej do realizacji ustaw i uchwał Senatu.....	30
7.1. Certyfikat gotowości wykonawczej	30
7.2. Zasada wykonawcy przed ustawą.....	30
7.3. Administracja terenowa i Sejmiki.....	30
8. Prawo obywateli do dobrych kandydatów do Senatu	31
8.1. Standard informacyjny kandydata	32
8.2. Obywatelskie prawybory i otwarcie konkurencji	32
9. Uczciwość wyłaniania kandydatów i procesu wyborczego.....	32
9.1. Zasady 100 okręgów	32
9.2. Gwarancje ery AI	33
9.3. Współpraca Gen Z–seniorzy	33
10. Publiczny rejestr i niezależny audyt działań Senatu oraz Prezydenta	34
10.1. Proponowany zestaw KPI	34
10.2. Kluczowe KRI.....	35
10.3. Publiczny Rejestr Senatu.....	35
10.4. Niezależny audyt	35
11. Mapa drogowa do systemu prezydenckiego i Senatu 100	35
11.1. Faza I – standardy i pilotaże 2026–2027.....	36
11.2. Faza II – wzmacnianie zdolności 2027–2029.....	36
11.3. Faza III – instytucje i sandbox 2029–2031	36

11.4. Faza IV – pakiet ustawowy 2031–2033.....	37
11.5. Faza V – pakiet konstytucyjny i referendum 2033–2034	37
11.6. Faza VI – pierwsza kadencja i korekta 2034–2036	37
Aneks A. Kierunkowe normy konstytucyjne.....	38
Aneks B. RACI głównych procesów.....	39
Aneks C. Test zgodności z Narodową Strategią Bezpieczeństwa.....	39
Źródła i baza dowodowa	40
Dokumenty strategiczne TechnoRepubliki.....	40
Źródła instytucjonalne i naukowe.....	40
Aneks D. Słownik pojęć, terminów i skrótów	41
D.1. Skróty, akronimy i oznaczenia.....	41
D.2. Pojęcia parlamentarne i legislacyjne	42
D.3. Pojęcia cybernetyczne	43
D.4. Pojęcia systemowe i jakości regulacji.....	44
D.5. Pojęcia sieciowe i informacyjne	44
D.6. Pojęcia społeczne i ustrojowe.....	45
Aneks E. Bibliografia	46
E.1. Jednoizbowość, dwuizbowość i projektowanie legislatury	46
E.2. Rozdział władz, ustrój prezydencki i relacja legislatura–egzekutywa	46
E.3. Wielkość izby, kadencyjność i organizacja pracy przedstawicielskiej	47
E.4. Nadzór parlamentarny, budżet i audyt	48
E.5. Cybernetyka, teoria sterowania i regulacji.....	48
E.6. Polska szkoła cybernetyki	49
E.7. Teoria systemów, niezawodność i wdrażanie polityk publicznych	49
E.8. Jakość regulacji, ocena skutków i technika prawodawcza	49
E.9. Teoria sieci, złożoność prawa i przechwycenie instytucji	50
E.10. Legitymizacja, deliberacja i jakość decyzji zbiorowych	51
E.11. Sztuczna inteligencja w parlamentach i governance algorytmiczny	51
E.12. Prawo jako dane, RAG i pamięć instytucjonalna	52
E.13. Prawo polskie i prawo Unii Europejskiej	52
E.14. Doświadczenia krajowe i praktyka instytucjonalna	53
E.15. Materiały programowe TechnoSanacji i TechnoRepubliki.....	53

Status dokumentu

Opracowanie jest propozycją programową Portalu TechnoSanacja, przeznaczoną do debaty publicznej i dalszych prac konstytucyjnych. Nie stanowi obowiązującego aktu prawnego ani wezwania do działania poza Konstytucją. Docelowy model może zostać wprowadzony wyłącznie legalnie: przez przygotowanie ustaw, zmianę Konstytucji albo przyjęcie nowej Konstytucji oraz zatwierdzenie reformy przez Naród w referendum.

W dokumencie termin „Senat 100” oznacza jedyną izbę ustawodawczą Rzeczypospolitej, a nie drugą izbę klasycznego parlamentu dwuizbowego. Nazwa „Senat” podkreśla odpowiedzialność, dojrzałość deliberacji i służbę Polsce, lecz kompetencje projektowanej instytucji odpowiadają pełnej legislatywie centralnej.

Streszczenie strategiczne

Polska potrzebuje prawa, które nadąża za zmianą technologiczną, a jednocześnie nie staje się produktem pośpiechu, lobby ani automatycznej rekomendacji. TechnoRepublika proponuje jednoizbowy Senat liczący 100 senatorów: mniejszy od obecnego parlamentu, ale wyposażony w silniejsze komisje, niezależne zaplecze eksperckie, obowiązkową ocenę skutków regulacji, prawo czytelne maszynowo, publiczny rejestr prac oraz bezpieczne narzędzia AI.

Reforma nie polega na mechanicznym skasowaniu jednej izby. Funkcje ponownego namysłu, kontroli jakości i ochrony mniejszości muszą zostać przeprojektowane wewnątrz Senatu: przez wieloetapową procedurę, prawa opozycji, komisje kontrolne, wystuchania publiczne, okresy refleksji, audyt, kontrolę sądową i możliwość korekty referendalnej. Jednoizbowość ma usuwać dublowanie, lecz nie może usuwać debaty.

Senat 100 jest partnerem i kontrolerem zintegrowanej egzekutywy Prezydenta. Uchwala ustawy i budżet, zatwierdza kluczowe nominacje, kontroluje wykonanie strategii państwa, bada stosowanie AI przez administrację i może uruchamiać procedury odpowiedzialności konstytucyjnej. Prezydent posiada zdolność wykonawczą; Senat posiada zdolność ustanawiania reguł i weryfikowania wyniku. Referendum pozostaje najwyższą pętlą korekty Narodu.

Urzędy samorządowe wykonujące administrację mają zostać docelowo zastąpione jednolitą administracją państwową Prezydenta. Nie oznacza to likwidacji samorządności społecznej. Sejmiki samorządowe pozostają wybieralną reprezentacją wspólnot lokalnych: formułują priorytety, inicjują projekty, opiniują działania administracji terenowej i mogą wносить inicjatywy do Senatu. Wspólnota odzyskuje głos, nie musi utrzymywać równoległej biurokracji.

HASŁO PROGRAMOWE

Mniej mandatów. Więcej odpowiedzialności.

Mniej papieru. Więcej wiedzy.

Mniej ustaw na pokaz. Więcej prawa, które działa.

Dziesięć zobowiązań Senatu 100

1. Senat jest jedyną centralną izbą ustawodawczą, odrębną od egzekutywy Prezydenta.
2. 100 senatorów reprezentuje 100 porównywalnych okręgów i posiada jawny mandat osobisty. Senatorowie są wybierani na jedną, nieodnawialną kadencję.
3. Każda ustawa otrzymuje właściciela procesu, pełną historię zmian, OSR oraz termin przeglądu.
4. Komisje kontrolne posiadają realne prawa opozycji, dostęp do danych i niezależnych ekspertów.
5. AI wspiera analizę, redakcję, symulację i dostępność, lecz senator odpowiada za decyzję i głos.
6. Senacki RAG korzysta wyłącznie z wersjonowanych źródeł i pokazuje cytaty, pewność oraz różnice zdań.
7. Administracja Prezydenta otrzymuje jasny termin, budżet i właściciela wykonania każdej ustawy i uchwały.
8. Kandydaci przechodzą jawny proces informacji, debaty, kontroli finansowania i ujawniania konfliktów interesów.
9. Publiczny rejestr pokazuje głosowania, poprawki, spotkania lobbingowe, koszty, KPI, KRI i skutki prawa.
10. Zmiana ustrojowa następuje etapami, z zachowaniem ciągłości państwa i zatwierdzeniem przez Naród.

1. Definicja Senatu jako centralnego organu państwa

Senat TechnoRepubliki Polskiej jest jednoizbowym, kolegialnym i bezpośrednio wybieranym organem władzy ustawodawczej. Składa się ze 100 senatorów. Reprezentuje Naród, stanowi prawo, uchwała budżet, kontroluje zintegrowaną egzekutywę Prezydenta, zatwierdza wskazane nominacje oraz prowadzi publiczną deliberację nad strategicznymi wyborami państwa.

Jednoizbowość oznacza, że cały mandat ustawodawczy jest skupiony w jednej izbie. Nie istnieje równoległy Sejm i Senat, które kolejno przetwarzają ten sam projekt. Odpowiedzialność za treść, tempo i jakość ustawy są widoczne: obywatel może ustalić, kto wprowadził zmianę, kto ją poparł, jakie dowody przedstawiono i czy przewidywane skutki się spełniły.

Liczba 100 jest zasadą projektową, nie magiczną liczbą. Wymaga regularnej oceny reprezentatywności okręgów, obciążenia senatorów, liczby komisji i jakości kontaktu z obywatelami. Ma tworzyć izbę wystarczająco małą, aby można było wskazać odpowiedzialnych oraz wystarczająco dużą, aby pomieścić pluralizm terytorialny, polityczny, zawodowy i pokoleniowy.

1.1. Pięć funkcji konstytucyjnych

Funkcja	Treść mandatu	Mechanizm rozliczenia
Reprezentacja	Reprezentowanie obywateli i wspólnot terytorialnych; przyjmowanie petycji i inicjatyw.	Wybory, publiczne dyżury, rejestr odpowiedzi, możliwość referendum.
Ustawodawstwo	Uchwalanie, zmiana i uchylanie ustaw oraz standardów prawa czytelnego maszynowo.	OSR, trzy czytania, kontrola konstytucyjna, przegląd 100/365 dni.
Budżet	Uchwalanie dochodów, wydatków, limitów długu i finansowania misji państwa.	Jawne kosztorysy, Biuro Budżetowe, wykonanie kwartalne.
Kontrola	Nadzór nad Prezydentem, sekretariatami stanu, agencjami i administracją terenową.	Pytania, wystuchania, komisje śledcze, audyt, sankcje.
Kreacja instytucji	Zatwierdzanie kluczowych nominacji i zgoda na określone decyzje strategiczne.	Jawne przesłuchania, kryteria kompetencji, większości kwalifikowane.

1.2. Senat jako regulator cybernetyczny

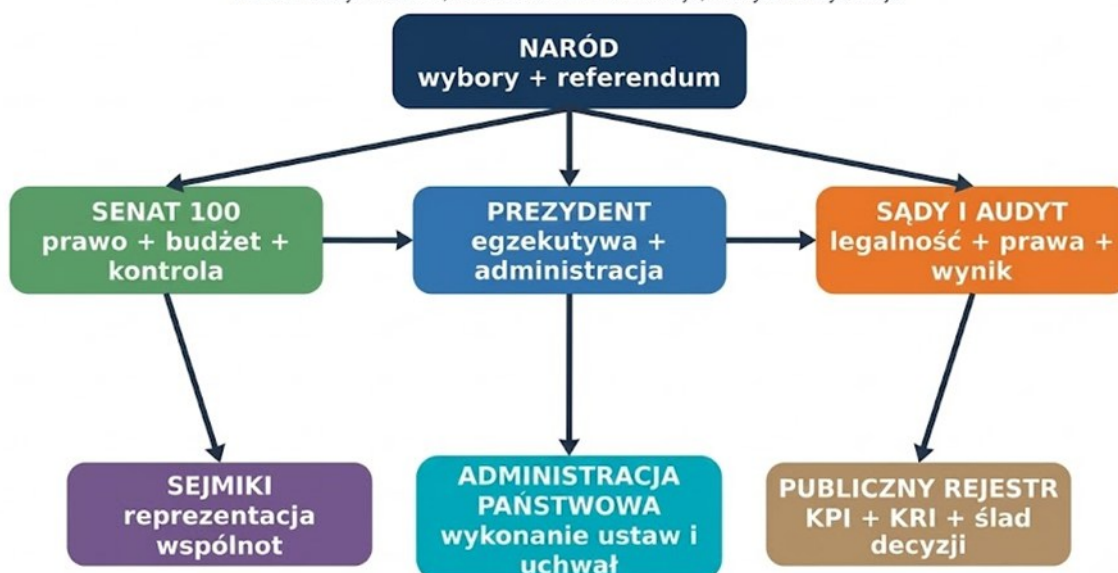
W ujęciu cybernetycznym Senat nie zarządza administracją dzień po dniu. Ustanawia cele, granice, zasoby i mierniki; odbiera informację zwrotną; porównuje wynik z normą; koryguje prawo albo uruchamia odpowiedzialność. Jest regulatorem egzekutywy, a nie jej drugim kierownictwem. Dzięki temu nie powstaje konkurencyjny rząd parlamentarny, ale istnieje realna kontrola demokratyczna.

1.3. Relacja z Narodem, Prezydentem, sądami i Sejmikami

- Naród nadaje mandat w wyborach i zachowuje prawo rozstrzygającego referendum.
- Prezydent wykonuje ustawy, kieruje administracją i odpowiada za wynik wykonawczy.
- Senat uchwala reguły, budżet i kontroluje wykonanie bez przejmowania zarządzania operacyjnego.
- Sądy chronią prawa, legalność i hierarchię norm; audyt bada prawdziwość danych i skuteczność.
- Sejmiki reprezentują wspólnoty lokalne, formułują inicjatywy i kontrolują terenową administrację państwową.

Architektura ustrojowa TechnoRepubliki

Naród nadaje mandat, Senat stanowi i kontroluje, Prezydent wykonuje

Rysunek 1. Architektura ustrojowa: mandat, stanowienie prawa, wykonanie i kontrola.

2. Uzasadnienie formuły naczelnej i hasła programowego

Formuła naczelna i hasło programowe zostały ogłoszone na początku dokumentu jako rozstrzygnięcia. Rozdział niniejszy przeprowadza ich dowód. Nie jest to zabieg akademicki: projekt, który zmniejsza izbę ustawodawczą z pięciuset sześćdziesięciu mandatów do stu, znosi drugą izbę i oddziela legislaturę od egzekutywy silniej niż obecny ustrój, musi odpowiedzieć na trzy poważne zarzuty. Że mała izba jest łatwiejsza do przejęcia. Że jedna izba traci drugi namysł. Że rozdzielenie legislatury i egzekutywy prowadzi do paraliżu.

Każdy z tych zarzutów jest trafny wobec projektu źle skonstruowanego. Dowód przeprowadzony niżej wykazuje, przy jakich warunkach konstrukcyjnych przestają obowiązywać — i wskazuje miejsca, w których dotychczasowa redakcja dokumentu tych warunków jeszcze nie spełnia.

Uzasadnienie prowadzone jest czterema niezależnymi drogami: cybernetyczną, systemową, sieciową i społeczną. Każda wychodzi z innych przesłanek i innego aparatu pojęciowego. Zbieżność czterech niezależnych wywodów jest najmocniejszym argumentem, jakim może dysponować projekt ustrojowy: to, co wynika z jednej teorii, bywa jej artefaktem; to, co wynika z czterech naraz, jest własnością rzeczywistości.

2.1. Rozbiór formuły naczelnej

Formuła naczelna zawiera pięć twierdzeń: cztery o przypisaniu funkcji i jedno o granicy technologii. Rozdzielenie ich jest konieczne, ponieważ każde wymaga innego dowodu i każde może zostać obalone osobno.

Twierdzenie	Funkcja cybernetyczna	Treść	Tryb rozliczenia
Naród rozstrzyga w referendum	Organizator	Zmiana programu układu: konstytucji, reguł podstawowych i decyzji o najwyższej wadze. Nie zarządzanie bieżące.	Wybory, referendum, kontrola ważności przez sąd
Senat 100 stanowi prawo, uchwała budżet i kontroluje egzekutywę	Korelator	Ustanawianie norm, przydział zasobów i porównanie wyniku z normą. Nie zarządzanie operacyjne.	Jawność, audyt, kontrola konstytucyjna, sąd wyborców i referendum
Prezydent wykonuje	Efektor	Wykonanie ustaw, kierowanie administracją, odpowiedzialność za wynik wykonawczy. Nie stanowienie reguł.	Absolutorium, kontrola Senatu, odpowiedzialność konstytucyjna, wybory
Sądy chronią Konstytucję i prawa obywatelskie	Homeostat	Odróżnienie zaktócenia od szumu: badanie legalności, hierarchii norm i praw jednostki. Nie decyzja polityczna.	Jawność orzeczeń, zdania odrębne, kadencje, rotacja, odpowiedzialność dyscyplinarna
AI pomaga rozumieć złożoność, lecz nie otrzymuje mandatu politycznego	Wzmacniacz, nie blok	Amplifikacja różnorodności regulatora i atenuacja złożoności otoczenia w warstwie obliczeniowej.	Rejestr systemów, audyt, właściciel będący człowiekiem, prawo zatrzymania

Formuła nie jest listą organów. Jest przypisaniem każdemu organowi jednej funkcji sterowniczej i jednego trybu rozliczenia. Jej treścią jest twierdzenie mocniejsze niż podział władz w ujęciu klasycznym: nie chodzi tylko o to, aby organy wzajemnie się hamowały, lecz o to, aby żaden nie pełnił dwóch funkcji cybernetycznych naraz. Organ pełniący dwie funkcje ocenia własną pracę, a układ traci zdolność wykrycia odchylenia.

FORMUŁA W JEDNYM ZDANIU

Naród jest organizatorem układu, Senat jego korelatorem, Prezydent efekтором, a sądy homeostatem. Sztuczna inteligencja jest wzmacniaczem informacji w każdym z tych bloków i nie jest żadnym z nich.

2.2. Uzasadnienie cybernetyczne

Cybernetyka jest nauką o sterowaniu i komunikacji w układach złożonych. Jej twierdzenia obowiązują niezależnie od tego, czy układem jest organizm, przedsiębiorstwo, czy państwo. Dostarcza zatem najogólniejszego uzasadnienia formuły — a także najmocniejszego argumentu za tym, dlaczego stuosobowa izba może w ogóle udźwignąć zadanie stanowienia prawa dla trzydziestoośmiomilionowego państwa.

2.2.1. Dlaczego korelator musi być oddzielony od efektora

Układ zdolny do samodzielnego sterowania zawiera bloki o rozłącznych funkcjach: receptor pobiera informację, korelator przetwarza ją w decyzje i przechowuje program działania, efektor wykonuje oddziaływanie, a homeostat odróżnia zakłócenie od szumu i chroni układ przed rozstrojeniem. Rozdzielenie tych bloków nie jest kwestią ustrojowego gustu — jest warunkiem, aby układ mógł porównać wynik z normą.

Jeżeli efektor sam ustala normę, porównanie staje się samoodniesieniem: wykonawca ocenia własne wykonanie według reguły, którą sam napisał i którą może zmienić, gdy wynik okaże się niekorzystny. Nie powstaje wtedy odchylenie, lecz nowa definicja sukcesu. Właśnie to zjawisko obserwuje się wszędzie tam, gdzie rząd faktycznie steruje procesem legislacyjnym: sprawozdanie z wykonania ustawy porównuje się z celem sformułowanym przez ten sam ośrodek, który ustawę napisał i wykonuje.

Stąd pierwszy wniosek dowodowy: rozdzielenie legislatywy od egzekutywy nie służy osłabieniu Prezydenta, lecz zachowaniu w państwie punktu odniesienia niezależnego od wykonawcy. Prezydent zyskuje na tym rozdzieleniu tyle, co Senat: wykonuje program, którego nie musi sam uzasadniać, i jest rozliczany z wykonania, a nie z autorstwa reguły.

2.2.2. Twierdzenie o dobrym regulatorze a przewaga informacyjna egzekutywy

Ronald Conant i W. Ross Ashby dowiedli, że każdy dobry regulator układu musi być modelem tego układu. Senat, jako regulator egzekutywy, może kontrolować tylko ten fragment działania państwa, który potrafi odwzorować. Jeżeli jedynym źródłem obrazu rzeczywistości jest

sprawozdanie kontrolowanego, to Senat nie posiada własnego modelu — posiada kopię modelu egzekutywy.

Przewaga informacyjna egzekutywy, wskazana w rozdziale 3 jako słabość systemowa, jest zatem problemem konstytucyjnym, a nie organizacyjnym. Izba pozbawiona własnych danych, własnych analityków, własnych kosztorysów i własnych narzędzi analitycznych nie jest słabym regulatorem — nie jest regulatorem w ogóle. Niezależne Biuro Analiz i Legislacji, Parlamentarne Biuro Budżetowe, Urząd Technologii i Oceny AI oraz senacki graf prawa nie są udogodnieniami dla senatorów. Są technicznym wykonaniem twierdzenia o dobrym regulatorze.

Z tego samego twierdzenia wynika wymóg dalej idący: model musi być aktualny. Kontrola oparta na sprawozdaniu rocznym opisuje stan sprzed roku. Dlatego przegląd po stu i trzystu sześćdziesięciu pięciu dniach oraz publiczny pulpit wskaźników nie są elementem sprawozdawczości, lecz warunkiem, aby model Senatu nadążał za stanem państwa.

2.2.3. Prawo wymaganej różnorodności: dlaczego stu senatorów wystarczy tylko z narzędziami

Prawo Ashby'ego stanowi, że tylko różnorodność może pochłoniąć różnorodność: regulator musi dysponować repertuarem odpowiedzi nie mniejszym niż repertuar zakłóceń. Egzekutywa nowoczesnego państwa to setki tysięcy urzędników, kilkadziesiąt tysięcy aktów prawnych, setki systemów informatycznych i budżet obejmujący każdą dziedzinę życia. Stu senatorów wobec takiego układu ma deficyt różnorodności o kilka rzędów wielkości.

Deficyt ten można zamknąć wyłącznie dwoma ruchami, które cybernetyka nazywa amplifikacją i atenuacją. Amplifikacja zwiększa różnorodność regulatora: komisje z własnym personelem, niezależne biura, eksperci spoza aparatu, Sejmiki jako sieć obserwacji terenowej, wystąpienia publiczne, konsultacje, prawa opozycji do inicjowania kontroli. Atenuacja zmniejsza różnorodność otoczenia: standardy, jednolity rekord legislacyjny, prawo czytelne maszynowo, raportowanie przez wyjątek, wskaźniki z progami alarmowymi.

Sztuczna inteligencja wykonuje oba ruchy jednocześnie i to jest jej właściwe miejsce w ustroju. Wzmacnia różnorodność stu senatorów, udostępniając im analizę tysięcy dokumentów, wykrywanie kolizji, porównania międzynarodowe i symulację skutków. Tłumi różnorodność otoczenia, sprowadzając korpus prawa do struktury, w której da się wskazać zmianę, sprzeczność i skutek. Bez tych dwóch ruchów izba stuosobowa byłaby regulatorem pozornym — i to jest właściwe uzasadnienie zdania „mniej mandatów, więcej wiedzy”. Nie jest to obietnica oszczędności. Jest to warunek wykonalności.

2.2.4. Sprzężenie zwrotne, a nie sprawozdawczość

Powrót informacji o skutku działania staje się sprzężeniem zwrotnym dopiero wtedy, gdy jest zdolny zmienić następną decyzję. Sprawozdanie, po którym nie następuje obowiązek reakcji, nie zamyka pętli — jest pomiarem. Różnica ta rozstrzyga o wartości całej warstwy kontrolnej Senatu.

Konstrukcyjnie oznacza to trzy wymagania. Po pierwsze, każdy wskaźnik musi mieć próg, po którego przekroczeniu uruchamia się procedura, a nie kolejne sprawozdanie. Po drugie, zalecenie kontrolne musi mieć adresata, termin i skutek niewykonania — inaczej kontrola produkuje dokumenty, nie zmiany. Po trzecie, musi istnieć droga eskalacji kończąca się rozstrzygnięciem: odmowa absolutorium, wstrzymanie środków, odpowiedzialność konstytucyjna albo skierowanie sprawy do Narodu w referendum. Pętla bez zakończenia nie jest pętlą.

2.2.5. Krótka pętla decyzyjna i zastąpiony drugi namysł

Jednoizbowość skraca czas decyzyjny — czas od zarejestrowania problemu do wykonania odpowiedzi. Jest to korzyść realna: państwo o długim czasie decyzyjnym reaguje na sytuację już nieaktualną. Skrócenie pętli ma jednak koszt, który trzeba nazwać wprost.

Druga izba pełni w układzie dwie różne funkcje naraz: wprowadza opóźnienie i wnosi niezależną różnorodność ocen. Zniesienie jej usuwa obie. Projekt, który zastępuje tylko jedną z nich, jest wadliwy. Dlatego opóźnienie musi zostać przywrócone w postaci funkcjonalnej — okresy refleksji między czytaniem, terminy minimalne dla konsultacji i oceny skutków, konstytucyjny limit trybu pilnego — a różnorodność ocen w postaci niezależnej: własne biura analityczne, eksperci spoza izby, opinia sądowa przed zmianami ustrojowymi, raporty mniejszości, wystąpienia publiczne, panel obywatelski i referendum jako ostateczna korekta.

To jest ścisła treść zasady korekty, sformułowanej w rozdziale 3: jednoizbowość jest bezpieczna tylko wtedy, gdy druga izba zostaje zastąpiona przez lepszy drugi namysł. Cybernetycznie: usunięcie opóźnienia strukturalnego wymaga wprowadzenia opóźnienia funkcjonalnego i osobnego, niezależnego źródła różnorodności.

2.2.6. Kanał algedoniczny izby

Model systemów żywotnych opisuje kanał algedoniczny — tor alarmowy omijający hierarchię, przenoszący informację o zdarzeniu krytycznym, dla którego nie przewidziano wskaźnika. Żaden zestaw mierników nie obejmuje wszystkiego; zdarzenie naprawdę groźne jest zwykle tym, którego nie ujęto w sprawozdawczości.

W Senacie kanałem tym są prawa mniejszości: możliwość wymuszenia wystąpienia, powołania komisji śledczej, uzyskania dostępu do dokumentów i skierowania sprawy do sądu przez określoną liczbę senatorów, niezależnie od woli większości. Uprawnienia te muszą być wyrażone liczbą, a nie przymiotnikiem: kanał alarmowy uruchamiany za zgodą kontrolowanej większości nie jest kanałem alarmowym. Drugim kanałem są raporty Sejmików o rzeczywistym wykonaniu prawa w terenie, trzecim petycje obywatelskie, czwartym ochrona sygnalistów w administracji.

2.2.7. Granica AI: wzmacniacz nie może być organizatorem

Zdanie „AI pomaga rozumieć złożoność, lecz nie otrzymuje mandatu politycznego” ma ścisłą treść cybernetyczną. Sztuczna inteligencja może działać w warstwie obliczeniowej receptora i korelatora: zbierać, porządkować, porównywać, wykrywać sprzeczności, symulować skutki. Nie może pełnić funkcji organizatora, czyli ustalać celu i zmieniać programu układu, ani funkcji efektora władczego, czyli wywoływać skutku prawnego wobec obywatela.

Powód nie jest światopoglądowy, lecz konstrukcyjny. Sterowanie wymaga podmiotu, wobec którego można zastosować sankcję; odpowiedzialność bez możliwości sankcji nie jest odpowiedzialnością. System, który nie może zostać odwołany, ukarany ani pozbawiony mandatu, nie może otrzymać mandatu. Dlatego senator zachowuje obowiązek samodzielnej oceny, a wynik generowany przez model bez wskazania źródła, wersji i poziomu pewności nie może być podstawą decyzji.

Istnieje też powód drugi, subtelniejszy: sterowanie pośrednie. Najgroźniejsza forma utraty suwerenności nie polega na przejęciu organów, lecz na przejęciu programu w korelatorze — przez standardy, narzędzia, domyślne ustawienia i dobór materiału. System, który formalnie tylko

„porządkuje wiedzę”, lecz decyduje, które źródła zobaczy senator i w jakiej kolejności, steruje decyzją skuteczniej niż głosujący członek izby. Stąd wymóg jawności metody doboru źródeł, prawa do zakwestionowania wyniku, trybu pracy bez AI oraz zakazu uzależnienia od jednego dostawcy.

CYBERNETYCZNA TEZA ROZDZIAŁU

Korelator musi być oddzielony od efektora, inaczej wykonawca ocenia własne wykonanie według własnej normy. Senat kontroluje tylko to, co potrafi odwzorować — dlatego własne analizy i własne narzędzia są warunkiem istnienia kontroli, a nie jej udogodnieniem. Stu senatorów wystarczy wyłącznie przy amplifikacji różnorodności; AI jest tym wzmacniaczem i nigdy podmiotem mandatu.

2.3. Uzasadnienie systemowe

Teoria systemów pyta nie o to, jak układ steruje, lecz o to, jak zachowuje się pod obciążeniem, gdzie zawodzi i jak wraca do zdatności. Dla legislatury jest to pytanie o jakość prawa i o odporność procesu jego stanowienia.

2.3.1. Redundancja użyteczna i redundancja pozorna

Inżynieria niezawodności rozróżnia dwa rodzaje powielenia. Redundancja użyteczna powiela funkcję w elementach o różnych trybach awarii: gdy zawiedzie jeden, drugi działa, ponieważ zawodzi z innego powodu. Redundancja pozorna powiela element o tym samym trybie awarii: obydwa zawiodą jednocześnie, a układ zyskuje tylko koszt i złudzenie bezpieczeństwa.

To jest najmocniejszy systemowy argument w całej sprawie dwuizbowości. Dwie izby wyłaniane w podobnym czasie, w podobnym systemie wyborczym, przez te same partie i przy tej samej kampanii mają wspólny tryb awarii: gdy jedna większość opanuje obie, drugi namysł nie zachodzi. Gdy przeciwnie — większości są przeciwne — spór dotyczy najczęściej blokowania, nie jakości. Druga izba zbudowana na tej samej podstawie nie jest zatem zabezpieczeniem, lecz powtórzeniem.

Wniosek projektowy jest ścisły: bezpieczeństwo daje nie liczba izb, lecz różnorodność trybów awarii wśród instytucji kontrolujących. Sąd zawodzi inaczej niż izba, audyt inaczej niż sąd, niezależny ekspert inaczej niż audyt, referendum inaczej niż wszystkie razem, a opozycja z realnymi uprawnieniami inaczej niż większość. Zastąpienie drugiej izby zestawem instytucji o rozłącznych trybach awarii jest wzmocnieniem, a nie osłabieniem kontroli — pod warunkiem, że zestaw ten faktycznie istnieje i posiada zasoby.

2.3.2. Awaria normalna i tryb pilny

Badania nad układami jednocześnie złożonymi i ściśle sprzężonymi wykazały, że awarie są w nich własnością konstrukcji, a nie odchyleniem. Im mniejszy zapas czasu między elementami, tym większe prawdopodobieństwo, że lokalny błąd rozejdzie się po całym układzie, zanim ktokolwiek go zrozumie.

Tryb pilny jest dokładnie takim zacieśnieniem sprzężeń: usuwa zapas czasu, w którym wykrywa się kolizje, błędy redakcyjne, skutki uboczne i konflikty interesów. Nie da się go znieść całkowicie, ponieważ istnieją sytuacje nagłe. Da się natomiast objąć go konstrukcją bezpieczeństwa: zamkniętym katalogiem przesłanek, konstytucyjnym limitem udziału w ogólnej liczbie ustaw, automatycznym wygaśnięciem po krótkim okresie, obowiązkowym audytem po fakcie i publicznym licznikiem użycia. Udział ustaw procedowanych w trybie pilnym jest jednym z najlepszych pojedynczych wskaźników jakości legislacji, ponieważ mierzy nie intencję, lecz zachowanie izby pod presją.

2.3.3. Prawo bez wykonawcy jest komunikatem

Klasyczne badania nad wdrażaniem polityk publicznych wykazały, że większość niepowodzeń nie wynika z błędnego celu, lecz z liczby ogniów, przez które decyzja musi przejść, zanim stanie się działaniem. Każde ogniwo wprowadza opóźnienie, interpretację i prawdopodobieństwo porażki; iloczyn tych prawdopodobieństw szybko zbliża się do zera nawet przy wysokiej sprawności każdego ogniwa z osobna.

Stąd zasada wykonawcy przed ustawą oraz certyfikat gotowości wykonawczej nie są biurokratycznym utrudnieniem. Są przeniesieniem sprawdzenia wykonalności przed punkt, w którym decyzja staje się nieodwracalna. Prawo, którego administracja nie potrafi wykonać, nie jest złym prawem — nie jest prawem w sensie funkcjonalnym, lecz komunikatem politycznym o kosztach ponoszonych przez obywatela. To jest ścisła treść trzeciej części hasła programowego: więcej prawa, które działa.

2.3.4. Zapas prawa i jego przyrost

Korpus prawa jest zapasem, nie strumieniem. Każda ustawa dodaje do niego elementy i powiązania, a bardzo niewiele go zmniejsza. Zapas rosnący bez odpływu traci spójność w tempie szybszym niż liniowe, ponieważ liczba możliwych kolizji rośnie wraz z kwadratem liczby elementów, nie wraz z ich liczbą.

Wynika stąd, że sama liczba uchwalonych ustaw nie jest miarą sprawności legislatywy — jest miarą przyrostu zapasu. Miarą sprawności są: liczba przepisów uchylonych i skonsolidowanych, odsetek ustaw z terminem przeglądu, liczba nowelizacji naprawczych oraz zrozumiałość tekstu dla adresata. Obowiązkowy termin przeglądu, klauzula wygaśnięcia dla regulacji eksperymentalnych i obowiązek konsolidacji przy każdej istotnej zmianie są mechanizmami odpływu, bez których zapas rośnie do stanu, w którym nikt — łącznie z państwem — nie zna pełnej treści obowiązującego prawa.

2.3.5. Punkty dźwigni: reguła jest silniejsza niż parametr

Analiza systemów porządkuje miejsca interwencji według siły efektu: najłagodniejsze są zmiany parametrów, silniejsze zmiany struktury przepływów, najsilniejsze zmiany reguł, celów i sposobu, w jaki system sam siebie rozumie.

Legislatura działa na dwóch najwyższych poziomach tej hierarchii i to wyjaśnia zarówno jej znaczenie, jak i konieczność jej ograniczenia. Izba, która schodzi na poziom parametrów — rozstrzyga sprawy operacyjne, wchodzi w zarządzanie, obsadza stanowiska wykonawcze — traci czas i uwagę na interwencje najłagodniejsze, a jednocześnie miesza się z efektem. Zdanie „Senat kontroluje wykonanie bez przejmowania zarządzania operacyjnego” nie jest zatem

samoograniczeniem z uprzejmości. Jest wyborem poziomu dźwigni, na którym stuosobowa izba może być skuteczna.

SYSTEMOWA TEZA ROZDZIAŁU

Dwie izby o wspólnym trybie awarii nie tworzą redundancji, lecz powtórzenie. Bezpieczeństwo daje różnorodność trybów awarii: sąd, audyt, niezależna wiedza, prawa opozycji i referendum zawodzą z różnych powodów. Prawo bez wykonawcy nie jest prawem, a liczba uchwalonych ustaw mierzy przyrost zapasu, nie sprawność izby.

2.4. Uzasadnienie sieciowe

Prawo jest siecią, izba jest węzłem, a wiedza dociera do decyzji ścieżkami, które można opisać i zabezpieczyć. Teoria sieci pozwala powiedzieć o legislacyjnej rzeczy niewidocznej w ujęciu prawnym — przede wszystkim to, gdzie dokładnie próbuje się ją przejąć.

2.4.1. Korpus prawa jako sieć i skutki zmiany węzła

Akty prawne tworzą sieć: przepisy są węzłami, a odesłania, definicje, delegacje i uchylenia krawędziami. Sieć ta ma rozkład potęgowy — nieliczne przepisy, jak definicje ustawowe, procedury ogólne czy przepisy o odpowiedzialności, są powiązane z tysiącami innych, a większość ma powiązań kilka.

Konsekwencja jest natychmiastowa. Zmiana w węźle peryferyjnym pozostaje lokalna. Zmiana w węźle o wysokim stopniu rozchodzi się po całym systemie i wywołuje skutki w miejscach, o których projektodawca nie pomyślał. Ocena skutków regulacji, która nie bada położenia zmienianego przepisu w sieci, mierzy koszt bezpośredni i pomija koszt rozprzestrzeniony.

Stąd prawo czytelne maszynowo i graf legislacyjny nie są modernizacją techniczną, lecz wymogiem bezpieczeństwa systemowego. Bez struktury sieciowej nie da się przed uchwaleniem odpowiedzieć na pytania podstawowe: ile przepisów odsyła do zmienianego, które definicje przestaną być spójne, jakie akty wykonawcze utracą podstawę i gdzie powstanie luka. To jest dokładna treść drugiej części hasła programowego: mniej papieru, więcej wiedzy. Papier przechowuje tekst; graf przechowuje zależności.

2.4.2. Dziury strukturalne i renta pośrednictwa

W każdej sieci istnieją luki między grupami, które nie mają ze sobą bezpośredniego połączenia. Kto obsadza taką lukę, kontroluje przepływ i pobiera z tego rentę. W legislacyjnej luką jest odległość między izbą a wiedzą specjalistyczną: między senatorem a danymi branżowymi, modelami finansowymi, praktyką rynkową i skutkami technicznymi.

Lobbing jest zajmowaniem tej luki. Nie jest zjawiskiem z natury nagannym — jest nieuchronną konsekwencją tego, że izba nie ma własnego dostępu do wiedzy. Wynika stąd wniosek konstrukcyjny odmienny od czysto zakazowego: renty pośrednictwa nie usuwa się samym zakazem kontaktu, lecz zniesieniem monopolu na przepływ. Własne biura analityczne, otwarte źródła, jawny rejestr spotkań i finansowania ekspertyz, obowiązek publikacji materiału wraz

z autorstwem oraz równy dostęp opozycji do tej samej infrastruktury sprawiają, że luka przestaje być wyłączna, a informacja przestaje być towarem rzadkim.

Ten sam mechanizm dotyczy dostawców technologii. Podmiot, który dostarcza izbie jedyne narzędzie analizy, jedyny model i jedyny korpus, obsadza dziurę strukturalną o najwyższej wartości w całym systemie. Zakaz uzależnienia od jednego dostawcy, plan wyjścia i prawo zatrzymania systemu są w języku sieciowym zabezpieczeniem przed powstaniem takiego węzła.

2.4.3. Mała izba: mniejszy koszt przejęcia, wyższe wymagania jawności

Zmniejszenie izby z pięciuset sześćdziesięciu mandatów do stu ma skutek sieciowy, którego nie wolno przemilczeć: obniża koszt uzyskania większości. Do przeprowadzenia rozstrzygnięcia wystarcza porozumienie pięćdziesięciu jeden osób zamiast dwustu osiemdziesięciu jeden. Każdy pojedynczy mandat zyskuje wyższą centralność, a więc wyższą wartość dla podmiotu, który chciałby na izbę wpłynąć.

Nie jest to argument przeciw małej izbie, lecz warunek jej bezpieczeństwa. Konstrukcja musi kompensować obniżony koszt przejęcia trzema grupami mechanizmów. Po pierwsze, jawnością, która podnosi koszt ujawnienia: imienne uzasadnienia w sprawach strategicznych, rejestr spotkań i autorstwa poprawek, publikacja majątku i konfliktów interesów. Po drugie, progami: rozstrzygnięcia trudno odwracalne — zmiany ustrojowe, długoterminowe zobowiązania finansowe, ograniczenia praw — wymagają większości kwalifikowanej, której nie da się zbudować z jednej wąskiej koalicji interesu. Po trzecie, zewnętrznymi trybami awarii: sądem, audytem i referendum, które nie podlegają tej samej większości.

Wniosek ten dotyczy również jednokadencyjności. Senator, który nie ubiega się o reelekcję, jest odporny na presję wyborczą, lecz zarazem pozbawiony bodźca, jakim jest sąd wyborców nad jego dorobkiem. Ubytek ten trzeba zamknąć innymi mechanizmami: trwałym i publicznym rejestrem głosowań, odpowiedzialnością za oświadczenia po zakończeniu mandatu oraz okresem karencji przed podjęciem pracy w sektorze, który senator regulował.

2.4.4. Siła słabych więzi i różnorodność poznawcza

Informację nową przenoszą przede wszystkim więzi słabe — kontakty spoza własnego, gęsto powiązanego środowiska. Izba zamknięta na własny obieg widzi to, co już wie. Sieć rozproszona — Sejmiki, wystuchania regionalne, panele obywatelskie, eksperci spoza aparatu, organizacje branżowe i konsultacje — dostarcza obserwacji, których żaden system centralny nie zbierze, bo nie znajduje się w tych miejscach.

Ten sam mechanizm uzasadnia postulat różnorodności zawodowej izby. Zespół złożony z ludzi o podobnym wykształceniu i podobnej ścieżce zawodowej popełnia błędy skorelowane: nie widzi tych samych rzeczy. Różnorodność poznawcza — inżynierowie, nauczyciele, przedsiębiorcy, lekarze, rolnicy, naukowcy, specjaliści bezpieczeństwa, młodzi twórcy technologii i seniorzy z pamięcią instytucjonalną — nie jest postulatem reprezentacyjnym, lecz warunkiem, aby błędy izby były niezależne, a nie wspólne. Program „Senat 2G” ma tu uzasadnienie ściśle sieciowe: Gen Z i seniorzy należą do skupisk odległych w sieci społecznej i korzystają z różnych kanałów informacji, więc ich połączenie tworzy najkrótszy dostępny most między częściami wiedzy, które w normalnym trybie się nie spotykają.

2.4.5. Prawo Conwaya: struktura izby odwzorowuje się w prawie

Melvin Conway zauważył, że struktura projektowanego systemu odwzorowuje strukturę komunikacyjną organizacji, która go buduje. W legislacji prawo to działa bezlitośnie: izba podzielona na piony, które nie wymieniają informacji, wytwarza prawo pełne kolizji między dziedzinami, ponieważ nikt nie widzi całości.

Wynika stąd kolejność, którą projekt musi uszanować: wspólne, bezpartyjne zaplecze legislacyjne i wspólny graf wiedzy muszą poprzedzać oczekiwanie spójności prawa. Nie da się uzyskać spójnego kodeksu od organizacji, w której każda komisja ma własne źródła, własnych ekspertów i własne definicje. Jedno Biuro Analiz i Legislacji obsługujące większość, opozycję i senatorów niezależnych na tych samych zasadach nie jest oszczędnością — jest warunkiem spójności produktu.

SIECIOWA TEZA ROZDZIAŁU

Korpus prawa jest siecią o nielicznych węzłach centralnych, więc skutek zmiany zależy od położenia przepisu, nie od jego objętości — stąd graf legislacyjny jako wymóg bezpieczeństwa. Lobbing i uzależnienie od dostawcy to zajmowanie dziur strukturalnych; usuwa je nie zakaz kontaktu, lecz zniesienie monopolu na przepływ wiedzy. Mała izba obniża koszt przejścia i musi to kompensować jawnością, progami i zewnętrznymi trybami kontroli.

2.5. Uzasadnienie społeczne

Ostatnia droga dowodowa dotyczy ludzi: pyta, czy sto mandatów wystarczy do reprezentowania Narodu, czy obywatel uzna tak stanowione prawo za swoje i czy izba pozbawiona reelekcji zachowa odpowiedzialność.

2.5.1. Wielkość izby: co mówią dane porównawcze

Badania porównawcze nad wielkością zgromadzeń przedstawicielskich wskazują na prawidłowość znaną jako reguła pierwiastka sześciennego: liczebność izby pierwszej w demokracjach zbliża się do pierwiastka sześciennego z liczby ludności. Dla Polski daje to wartość rzędu trzystu trzydziestu mandatów. Sto mandatów jest zatem świadomym odejściem od obserwowanej regularności, a nie jej realizacją, i uczciwość projektu wymaga nazwania tego wprost.

Odejście to jest obronialne, lecz nie za darmo. Regularność pierwiastkowa wynika z bilansu dwóch obciążeń: komunikacji wewnątrz izby, która rośnie z kwadratem liczby członków, oraz komunikacji z wyborcami, która rośnie wraz z liczbą obywateli na mandat. Zmniejszenie izby obniża pierwsze obciążenie i podnosi drugie. Przy stu mandatach na jednego senatora przypada rząd trzystu osiemdziesięciu tysięcy mieszkańców — kilkakrotnie więcej niż obecnie.

Ubytek trzeba zamknąć konstrukcyjnie, a nie przemilczeć. Służą temu: personel biura senatorskiego i okręgowego o wielkości nieporównywalnej z dzisiejszą, Sejmiki jako stała warstwa reprezentacji lokalnej odciążająca senatora z zadań terenowych, obowiązkowe dyżury i wysłuchania w okręgu, infrastruktura konsultacji cyfrowych i analogowych oraz rejestr

odpowiedzi na wnioski obywateli. Bez tych mechanizmów zmniejszenie izby przenosi koszt reprezentacji na obywatela w postaci utrudnionego dostępu.

2.5.2. Odpowiedzialność bez reelekcji

Badania nad ograniczeniami kadencyjności wskazują zgodnie na trzy skutki. Pierwszy jest pożądany: przedstawiciel uwolniony od troski o reelekcję łatwiej podejmuje decyzje niepopularne, lecz słuszne w dłuższym horyzoncie. Drugi jest kosztem: znika sankcja wyborcza za dorobek, czyli najsilniejszy mechanizm rozliczenia w demokracji przedstawicielskiej. Trzeci jest skutkiem ubocznym: izba o pełnej wymianie składu traci wiedzę proceduralną, a przewagę zyskują ci, którzy pozostają — urzędnicy, eksperci zewnętrzni i lobbyści.

Projekt Senatu 100 przyjmuje pierwszy skutek świadomie i musi zamknąć dwa pozostałe. Sankcję wyborczą zastępują: trwały publiczny rejestr głosowań i uzasadnień, odpowiedzialność za prawdziwość oświadczeń majątkowych i o konfliktach interesów rozciągnięta poza kadencję oraz okres karencji przed pracą w regulowanym sektorze. Utratę pamięci instytucjonalnej ograniczają: silne, stałe i bezpartyjne zaplecze zawodowe izby oraz — co wymaga rozstrzygnięcia projektowego — częściowa rotacja składu zamiast jednoczesnej wymiany wszystkich stu mandatów. Rotacja częściowa jest w tym modelu rozwiązaniem spójnym z przyjętym już mechanizmem odnawiania składu Sądu Najwyższego.

2.5.3. Legitymizacja proceduralna: dlaczego obywatel uznaje prawo

Badania nad posłuszeństwem wobec prawa wykazały wynik zaskakujący dla ujęcia czysto interesownego: ludzie akceptują rozstrzygnięcia dla siebie niekorzystne, jeżeli uznają procedurę za sprawiedliwą. Decydują cztery cechy: możliwość przedstawienia własnego stanowiska, bezstronność rozstrzygającego, szacunek okazany uczestnikom i zaufanie do intencji instytucji.

Przekłada się to bezpośrednio na konstrukcję izby. Możliwość przedstawienia stanowiska to konsultacje, wysłuchania, petycje, panele i inicjatywy Sejmików. Bezstronność to jawne kryteria, równy dostęp opozycji do zaplecza i niezależny audyt. Szacunek to prosty język, dostępność i realna odpowiedź na wniosek. Zaufanie do intencji to rejestr lobbingu, autorstwa poprawek i finansowania ekspertyz. Wynika stąd rozstrzygnięcie o dużej wadze praktycznej: zdolność egzekwowania prawa zależy od jakości procedury jego stanowienia bardziej niż od surowości sankcji.

2.5.4. Jawność bez zrozumiałości nie buduje zaufania

Uczciwość dowodu wymaga odnotowania wyniku niewygodnego. Badania nad przejrzystością instytucji publicznych nie potwierdzają prostej zależności, że więcej ujawnianych informacji oznacza więcej zaufania. Ujawnienie surowego materiału — protokołów, sporów, wersji roboczych — bywa odbierane jako dowód chaosu, jeżeli odbiorca nie otrzymuje jednocześnie narzędzia do jego zrozumienia.

Nie jest to argument przeciw jawności, lecz wskazanie, że jawność jest warunkiem koniecznym i niewystarczającym. Rejestr publiczny buduje zaufanie dopiero w połączeniu z trzema elementami: wersją prostym językiem, wyjaśnieniem, dlaczego rozstrzygnięto tak a nie inaczej, oraz późniejszym pokazaniem, czy zapowiedziany skutek nastąpił. To ostatnie jest najważniejsze i najczęściej pomijane — zaufanie do instytucji buduje przede wszystkim potwierdzona trafność jej wcześniejszych zapowiedzi.

2.5.5. Mała izba a myślenie grupowe

Grupa złożona z osób o zbliżonych poglądach po dyskusji zajmuje stanowisko bardziej skrajne niż średnia poglądów jej członków. Zespoły spójne, działające pod presją czasu i z silnym przywództwem, wykazują skłonność do przedwczesnego uzgodnienia i tłumienia wątpliwości. Oba zjawiska nasilają się w grupach mniejszych.

Izba stuosobowa jest zatem bardziej narażona na uzgodnienie przedwczesne niż izba czterokrotnie większa. Środki zaradcze są proceduralne, nie moralne: obowiązek publikacji raportu mniejszości, imienne uzasadnienie głosu w sprawach strategicznych, przewodnictwo opozycji w komisjach kontrolnych, wystuchanie strony przeciwnej przed rozstrzygnięciem, formalna rola recenzenta wewnętrznego oraz niezależna opinia biura analitycznego przedstawiana niezależnie od stanowiska większości. Każdy z tych środków wprowadza do procesu głos, którego zadaniem jest się nie zgadzać.

SPOŁECZNA TEZA ROZDZIAŁU

Sto mandatów jest świadomym odejściem od obserwowanej regularności wielkości izb i wymaga kompensacji w postaci zaplecza, Sejmików i infrastruktury kontaktu z okręgiem. Jednokadencyjność uwalnia od presji wyborczej, lecz usuwa sankcję wyborczą i pamięć instytucjonalną — obie trzeba odtworzyć innymi mechanizmami. Jawność buduje zaufanie dopiero razem ze zrozumiałością i potwierdzoną trafnością zapowiedzi.

2.6. Dowód formuły przez pomieszczenie funkcji

Formuła naczelna przypisuje każdemu organowi jedną funkcję. Najprostszym sprawdzianem takiego twierdzenia jest pytanie, co powstaje, gdy funkcje zostaną połączone. Poniższe zestawienie pokazuje ustrój wynikający z każdego możliwego pomieszczenia.

Pomieszczenie funkcji	Powstający ustrój	Mechanizm degeneracji
Senat stanowi i wykonuje	Rząd parlamentarny w przebraniu	Izba obsadza i chroni własne kierownictwo wykonawcze; kontrola staje się autokontrolą większości, a odpowiedzialność za wynik rozprasza się między klub, komisję i ministra.
Prezydent stanowi i wykonuje	Rządy dekretu	Efektor pisze własną normę i sam ocenia jej wykonanie. Odchylenie przestaje być wykrywalne, ponieważ każda porażka może zostać przeddefiniowana jako nowy cel.
Sąd rozstrzyga politycznie	Jurystokracja	Homeostat przejmuję funkcję organizatora bez mandatu wyborczego i bez trybu odwołania; spór polityczny przenosi się do procedury, w której obywatel nie ma głosu.
Naród zarządza na bieżąco	Oscylacja ustrojowa	Organizator o wysokim wzmocnieniu, użyty do decyzji operacyjnych przy wieloletnim opóźnieniu skutków, rozhuśtuje układ: prawo zmienia się szybciej, niż ujawniają się skutki poprzedniej zmiany.
AI otrzymuje mandat	Algokracja	Rola sterownicza zostaje obsadzona przez podmiot, wobec którego nie można zastosować sankcji. Powstaje odpowiedzialność bez adresata, a sterowanie przenosi się do doboru źródeł i ustawień domyślnych.

Wynik jest jednoznaczny. Każde połączenie dwóch funkcji w jednym organie usuwa z układu niezależny punkt odniesienia i prowadzi albo do dominacji, albo do niezdolności rozstrzygania. Nie istnieje wariant, w którym pomieszczenie funkcji zostaje skompensowane wzmocnieniem organu pozostałego — przeciwnie, wzmacnianie organu pełniącego dwie funkcje przyspiesza degenerację.

Zestawienie wyjaśnia też, dlaczego zdanie o sztucznej inteligencji należy do formuły naczelnej, a nie do rozdziału technicznego. AI, która otrzymuje mandat polityczny, nie tworzy nowego organu — wchodzi w rolę jednego z istniejących, nie podlegając trybowi rozliczenia właściwemu dla tej roli. Jest to najcichsza z możliwych form pomieszczenia funkcji i dlatego najgroźniejsza.

2.7. Uzasadnienie hasła programowego

Hasło programowe składa się z trzech przeciwstawień. Każde da się przełożyć na twierdzenie sprawdzalne i każde ma inne uzasadnienie w przeprowadzonym dowodzie.

Przeciwstawienie	Twierdzenie sprawdzalne	Podstawa dowodowa
Mniej mandatów. Więcej odpowiedzialności.	Zmniejszenie izby zwiększa możliwość przypisania decyzji konkretnej osobie, o ile towarzyszy mu jawność autorstwa i imienne uzasadnienie głosu.	Rozproszenie autorstwa jako główna słabość diagnozy; sieciowy wniosek o wyższej centralności mandatu i wynikającym z niej wymogu jawności oraz progów kwalifikowanych.
Mniej papieru. Więcej wiedzy.	Wartość ma nie objętość dokumentacji, lecz struktura zależności, która pozwala przewidzieć skutek zmiany przepisu.	Twierdzenie o dobrym regulatorze; sieciowa natura korpusu prawa, w której skutek zmiany zależy od położenia węzła, nie od objętości tekstu.
Mniej ustaw na pokaz. Więcej prawa, które działa.	Miarą sprawności legislatury jest zmiana stanu rzeczy, a nie liczba uchwalonych aktów; prawo bez wykonawcy nie wywołuje skutku.	Badania nad wdrażaniem polityk publicznych; przyrost zapasu prawa i kwadratowy wzrost liczby możliwych kolizji; certyfikat gotowości wykonawczej.
AI pomaga rozumieć złożoność, lecz nie otrzymuje mandatu politycznego	AI jest warunkiem wykonalności małej izby i zarazem nie może być podmiotem mandatu, ponieważ nie podlega sankcji.	Prawo wymaganej różnorodności jako uzasadnienie użycia; brak możliwości sankcji jako uzasadnienie granicy; ryzyko sterowania pośredniego przez dobór źródeł.

Trzy przeciwstawienia tworzą ciąg przyczynowy, a nie zbiór haseł. Mniejsza izba pozwala wskazać odpowiedzialnego, lecz działa tylko przy wzmocnionej wiedzy. Wiedza zorganizowana jako graf, a nie jako zbiór dokumentów, pozwala przewidzieć skutek zmiany. Możliwość przewidzenia skutku pozwala odróżnić prawo, które zadziała, od ustawy uchwalonej na pokaz. Usunięcie któregośkolwiek ogniwa unieważnia pozostałe: mniejsza izba bez wzmocnionej wiedzy jest izbą słabszą, a nie sprawniejszą.

2.8. Nadzór nad egzekutywą: co wynika z dowodu

Formuła powierza Senatowi kontrolę egzekutywy. Przeprowadzony dowód pozwala określić, jakie mechanizmy są dla tej kontroli konieczne, a nie tylko pożądane. Poniższe zestawienie porządkuje je według funkcji cybernetycznej i wskazuje, które z nich dotychczasowa redakcja dokumentu już zawiera, a które wymagają rozstrzygnięcia projektowego.

Mechanizm nadzoru	Funkcja w pętli	Warunek skuteczności	Status w dokumencie
Uchwalanie i wykonanie budżetu	Przydział zasobów i porównanie wykonania z planem	Niezależny kosztorys, kwartalne wykonanie, sankcja za odchylenie	obecny
Zatwierdzanie nominacji	Kontrola obsady bloku wykonawczego	Jawne przesłuchania, kryteria kompetencji, większość kwalifikowana	obecny
Komisje kontrolne i śledcze	Receptor niezależny od kontrolowanego	Przewodnictwo opozycji, dostęp do danych, prawo wezwania świadków	obecny
Przegląd skutków po 100 i 365 dniach	Sprzężenie zwrotne o krótkim opóźnieniu	Obowiązek reakcji przy przekroczeniu progu, nie sam raport	obecny
Nadzór nad AI administracji	Kontrola warstwy obliczeniowej efektora	Rejestr modeli, audyt, prawo zatrzymania systemu	obecny
Certyfikat gotowości wykonawczej	Sprawdzenie zdolności efektora przed decyzją	Wskazany wykonawca, budżet, dane, tryb awaryjny	obecny
Weto i tryb ponownego uchwalenia	Interfejs korelatora i efektora	Termin, większość, zakaz weta wobec ustawy budżetowej w całości	wymaga rozstrzygnięcia
Tryb przy nieuchwaleniu budżetu	Zabezpieczenie przed paraliżem układu	Automatyczne prowizorium na podstawie roku poprzedniego	wymaga rozstrzygnięcia
Odpowiedzialność konstytucyjna	Sankcja zamykająca pętlę nadzoru	Próg oskarżenia w Senacie, rozstrzygnięcie przez Sąd Najwyższy większością kwalifikowaną	wymaga rozstrzygnięcia
Zakaz łączenia mandatu z funkcją wykonawczą	Utrzymanie rozdziału korelatora i efektora	Pełna niepołączalność, karencja po zakończeniu mandatu	wymaga rozstrzygnięcia

Cztery pozycje oznaczone jako wymagające rozstrzygnięcia mają charakter ustrojowy i nie dają się uzupełnić na poziomie regulaminu izby. Interfejs weta i ponownego uchwalenia, tryb postępowania przy nieuchwaleniu budżetu, procedura odpowiedzialności konstytucyjnej oraz zakaz łączenia mandatu senatora z funkcją w administracji Prezydenta należą do materii konstytucyjnej. Ich kierunkowe brzmienie włączono do Aneksu A jako materiał do dalszej redakcji.

Szczególnej uwagi wymaga tryb postępowania przy nieuchwaleniu budżetu. W ustrojach o rozdzielonej legislaturze i egzekutywie jest to najczęstsze źródło paraliżu: żaden organ nie może rozwiązać drugiego, więc spór nie ma naturalnego zakończenia. Rozwiązaniem stosowanym w takich ustrojach jest reguła awaryjna działająca automatycznie — prowizorium oparte na budżecie roku poprzedniego, obowiązujące do czasu uchwalenia nowego. Reguła taka nie rozstrzyga sporu politycznego, lecz odbiera mu zdolność zatrzymania państwa, a tym samym odbiera obu stronom pokusę użycia paraliżu jako narzędzia nacisku.

WARUNEK NADZORU

Kontrola bez zakończenia nie jest kontrolą. Każda ścieżka nadzoru musi mieć próg, termin i rozstrzygnięcie: odmowę absolutorium, wstrzymanie środków, odpowiedzialność konstytucyjną albo skierowanie sprawy do Narodu. Zalecenie bez skutku produkuje dokumenty, nie zmiany.

2.9. Warunki falsyfikacji i mierniki

Projekt ustrojowy, którego nie da się obalić, nie jest projektem, lecz deklaracją. Formuła naczelna i hasło programowe byłyby fałszywe, gdyby prawdziwe okazało się choć jedno z następujących twierdzeń: że organ pełniący jednocześnie funkcję stanowienia i wykonania utrzymuje zdolność wykrycia własnego odchylenia; że izba pozbawiona własnych źródeł wiedzy kontroluje egzekutywę równie skutecznie jak izba je posiadająca; że dwie izby wyłaniane w tym samym systemie wyborczym mają rozłączne tryby awarii; że liczba uchwalonych ustaw jest miarą jakości prawa; albo że system algorytmiczny może ponosić odpowiedzialność polityczną bez możliwości zastosowania wobec niego sankcji.

Żadne z tych twierdzeń nie znajduje potwierdzenia ani w teorii, ani w dostępnych badaniach porównawczych. Dopóki tak jest, formuła obowiązuje. Aby jednak nie pozostała deklaracją, poniższe mierniki uzupełniają zestaw wskaźników z rozdziału 10 o wielkości mierzące rozdzielanie władz i skuteczność nadzoru, a nie jakość pojedynczej ustawy.

Miernik	Co mierzy	Próg uwagi
Niezależność źródeł kontroli	Odsetek ustaleń kontrolnych opartych na danych własnych Senatu, nie na sprawozdaniu kontrolowanego	spadek poniżej poziomu bazowego
Domknięcie pętli nadzoru	Odsetek zaleceń kontrolnych, po których nastąpiła zmiana aktu, budżetu lub obsady	zalecenia bez skutku w dwóch kolejnych okresach
Udział trybu pilnego	Odsetek ustaw procedowanych z pominięciem pełnej procedury	przekroczenie limitu konstytucyjnego
Bilans zapasu prawa	Relacja liczby przepisów uchylonych i skonsolidowanych do nowo wprowadzonych	trwała przewaga przyrostu
Nowelizacje naprawcze	Odsetek ustaw wymagających korekty z powodu błędu redakcyjnego lub kolizji	wzrost w kolejnych okresach
Trafność zapowiedzi	Odsetek ustaw, w których skutek zapowiedziany w ocenie skutków rzeczywiście wystąpił	spadek trafności przy rosnącej liczbie ustaw
Symetria zaplecza	Relacja zasobów analitycznych dostępnych opozycji do zasobów większości	każda różnica strukturalna
Koncentracja dostawcy	Udział jednego dostawcy w ekspertyzach, danych i systemach AI izby	przekroczenie progu koncentracji
Skuteczność kanału mniejszości	Odsetek wniosków mniejszości o wystąpienie, kontrolę lub dostęp do danych rozpoznanych w terminie	każde nierozpoznanie bez uzasadnienia
Dostępność senatora w okręgu	Liczba i zasięg dyżurów, wystąpień i odpowiedzi na wnioski w przeliczeniu na mieszkańca	spadek przy stałej liczbie mandatów

Mierniki te mają właściciela, próg alarmowy i termin reakcji. Ich pogorszenie uruchamia obowiązek działania, a nie obowiązek sprawozdania. To rozróżnienie — między sprzężeniem zwrotnym a raportowaniem — jest ostatecznym sprawdzianem, czy Senat jest regulatorem egzekutywy, czy jej izbą rejestracyjną.

3. Diagnoza obecnej podzielonej i rozproszonej legislatywy w Polsce

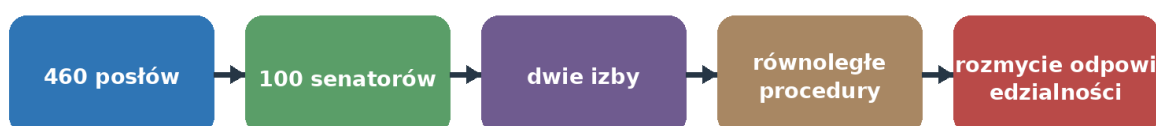
Obecny polski parlament składa się z Sejmu liczącego 460 posłów i Senatu liczącego 100 senatorów. Obie izby uczestniczą w procesie ustawodawczym, lecz ich mandaty, kalendarze i interesy partyjne nakładają się. Senat może proponować poprawki lub odrzucić ustawę, ale Sejm może odrzucić stanowisko Senatu. W praktyce druga izba bywa miejscem wartościowej korekty, lecz nie zawsze tworzy niezależny test jakości. Gdy w obu izbach dominuje ta sama większość, kontrola może być słaba; gdy dominują przeciwne większości, spór może dotyczyć przede wszystkim blokowania.

Diagnoza TechnoSanacji nie brzmi: „więcej szybkości za każdą cenę”. Problemem jest brak spójnej architektury jakości. Projekty bywają procedowane w trybie pilnym, OSR jest traktowana formalnie, poprawki pojawiają się późno, a odpowiedzialność rozprasza się pomiędzy rząd, Sejm, Senat, komisje, kluby i administrację. Obywatel widzi końcową ustawę, lecz nie zawsze widzi pełny łańcuch dowodów i autorstwa.

Badanie Kancelarii Sejmu z 2025 r. pokazało, że wśród 27 państw UE 15 posiadało parlamenty jednoizbowe, a 12 dwuizbowe. Oznacza to, że jednoizbowość jest rozwiązaniem spotykanym w wielu demokracjach europejskich, ale sama forma nie przesądza o jakości. Raport zwraca także uwagę, że AI może zwiększyć zdolność parlamentu, lecz bierność technologiczna grozi przewagą informacyjną egzekutywy i zakłóceniem reprezentacji demokratycznej.

Diagnoza: złożoność bez jednoznacznej odpowiedzialności

Obecny system ma wiele punktów weta, lecz nie zawsze tworzy lepsze prawo

ODPOWIEDŹ PROJEKTOWA
jedna izba + silne komisje + jawna OSR + audyt + referendum + sądy

Rysunek 2. Diagnoza projektowa: dublowanie procedur nie zastępuje świadomej architektury jakości.

3.1. Dziewięć słabości systemowych

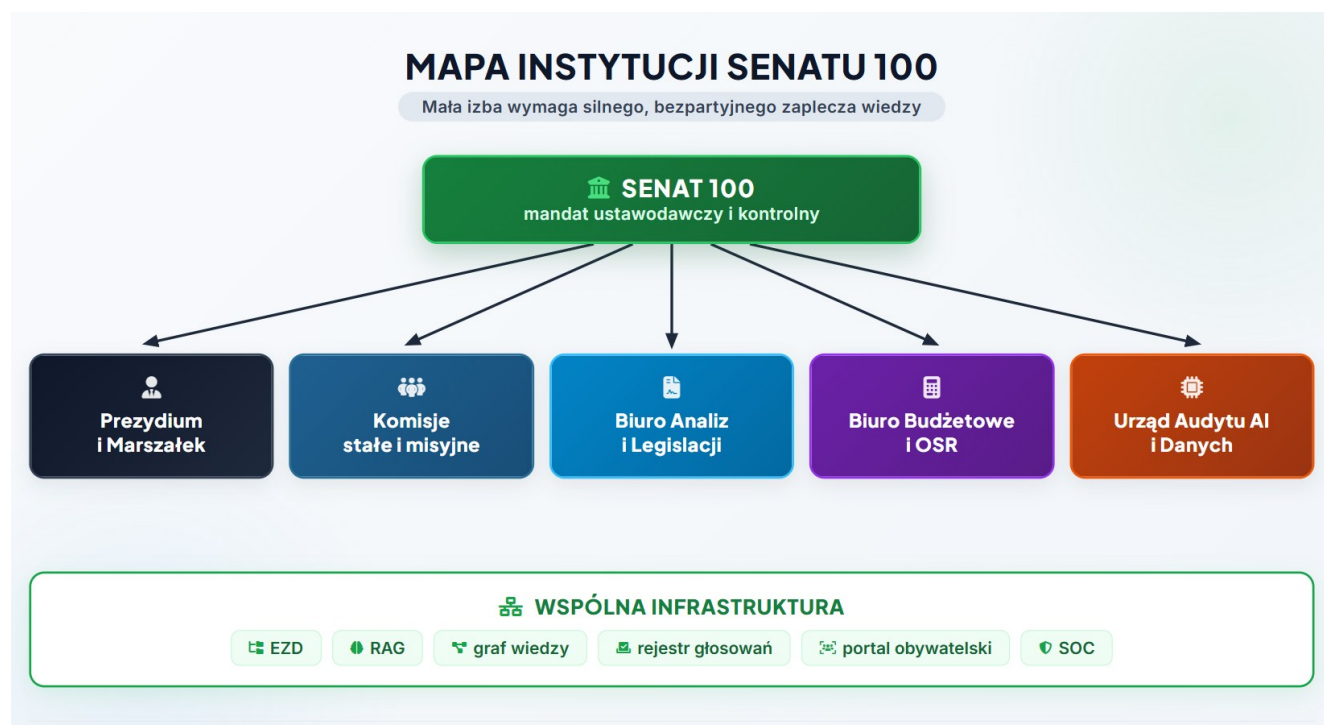
Słabość	Skutek dla obywatela	Odpowiedź Senatu 100
Rozproszenie autorstwa	Trudno ustalić, kto odpowiada za przepis.	Rejestr autorstwa i pełna historia poprawki.
Tryb pilny	Mało czasu na konsultacje i kontrolę.	Konstytucyjny limit trybu pilnego i obowiązkowy audyt po wdrożeniu.
Formalna OSR	Koszty i ryzyka ujawniają się po uchwaleniu.	Niezależne Biuro Budżetowe i OSR 2.0.
Dwie izby bez różnicy funkcji	Powtórzenie procedury bez dodatkowej wiedzy.	Jedna izba, ale wieloetapowy test i prawa mniejszości.
Dominacja klubów	Senator/poseł głosuje bez jawnego uzasadnienia.	Imienne uzasadnienie w sprawach strategicznych.
Słabe dane	Debata opiera się na sprzecznych liczbach.	Wspólny graf wiedzy i źródła wersjonowane.
Niedostateczna kontrola wykonania	Ustawa jest sukcesem w chwili publikacji, nie wyniku.	Przegląd 100/365 dni i KPI skutku.
Przewaga informacyjna egzekutywy	Parlament nie ma równych zdolności analitycznych.	Własna infrastruktura danych, AI i ekspertów.
Niska zrozumiałość prawa	Obywatel nie rozumie obowiązków.	Wersja prostym językiem i test czytelności.

ZASADA KOREKTY

Jednoizbowość jest bezpieczna tylko wtedy, gdy druga izba zostaje zastąpiona przez lepszy drugi namysł: niezależną wiedzę, czas refleksji, prawa opozycji, sądy, audyt i referendum.

4. Mapa struktury instytucji legislacyjnych i nadzoru senackiego

Senat 100 ma być małą izbą o dużej zdolności instytucjonalnej. Nie może polegać na wiedzy przypadkowo dostępnej poszczególnym klubom. Potrzebuje wspólnego, bezpartyjnego aparatu analiz, legislacji, budżetu, technologii, bezpieczeństwa i konsultacji społecznych. Zaplecze służy większości, opozycji i senatorom niezależnym na równych zasadach.

Rysunek 3. Mapa podstawowych instytucji Senatu 100.

4.1. Organy wewnętrzne

- Marszałek Senatu – organizuje prace izby, chroni prawa mniejszości i reprezentuje Senat; nie jest szefem egzekutywy.
- Prezydium – ustala kalendarz, zapewnia równy dostęp do infrastruktury i pilnuje terminów konstytucyjnych.
- Konwent Odpowiedzialności – forum uzgodnień proceduralnych większości, opozycji i senatorów niezależnych.
- Komisja Regulaminowa i Etyki – bada konflikty interesów, standardy jawności i naruszenia obowiązków senatora.

4.2. Komisje stałe i misyjne

Komisja	Zakres	Specjalny bezpiecznik
Konstytucji i Praw Obywatelskich	Ustrój, prawa, sądy, referendum, standard legislacyjny.	Obowiązkowa opinia przed zmianami ustrojowymi.
Budżetu i Efektywności Państwa	Budżet, podatki, dług, wydatki, produktywność administracji.	Niezależna prognoza i analiza scenariuszy.
Bezpieczeństwa Narodowego	Obrona, wywiad, cyber, infrastruktura krytyczna.	Tryb tajny z rejestrem podstaw i kontrolą sądową.
AI, Danych i Suwerenności Technologicznej	AI Act, modele państwa, dane, compute, zamówienia.	Rejestr modeli, audyt i prawo zatrzymania systemu.
Gospodarki, Energii i Przemysłu	Transformacja, strategiczne łańcuchy wartości, innowacje.	Ocena wpływu na odporność i własność technologii.
Administracji i Sejmików	Wykonanie ustaw w terenie, usługi publiczne, inicjatywy lokalne.	Wysłuchania regionalne i prawo inicjatywy Sejmików.
Kontroli Państwowej	Wykonanie uchwał, audyty, skargi, zamówienia publiczne.	Przewodnictwo przedstawiciela opozycji.
Przyszłych Pokoleń i Kompetencji	Demografia, edukacja, reskilling, polityka 2G.	Obowiązkowa ocena międzypokoleniowa ustaw.

4.3. Niezależne zaplecze

- Biuro Analiz i Legislacji – redakcja projektów, porównania międzynarodowe, zgodność systemowa.
- Parlamentarne Biuro Budżetowe – niezależne kosztorysy, projekcje długu i analiza dystrybucyjna.
- Urząd Technologii i Oceny AI – testy modeli, red teaming, cyberbezpieczeństwo i suwerenność dostawców.
- Biuro Partycypacji Obywatelskiej – konsultacje, e-petycje, panele deliberacyjne i komunikacja prostym językiem.
- Inspektor Jawności i Lobbyingu – rejestr spotkań, autorstwa poprawek, finansowania ekspertyz i konfliktów interesów.
- Rzecznik Jakości Prawa – może wnioskować o ponowne skierowanie projektu do komisji, gdy brakuje dowodów lub OSR.

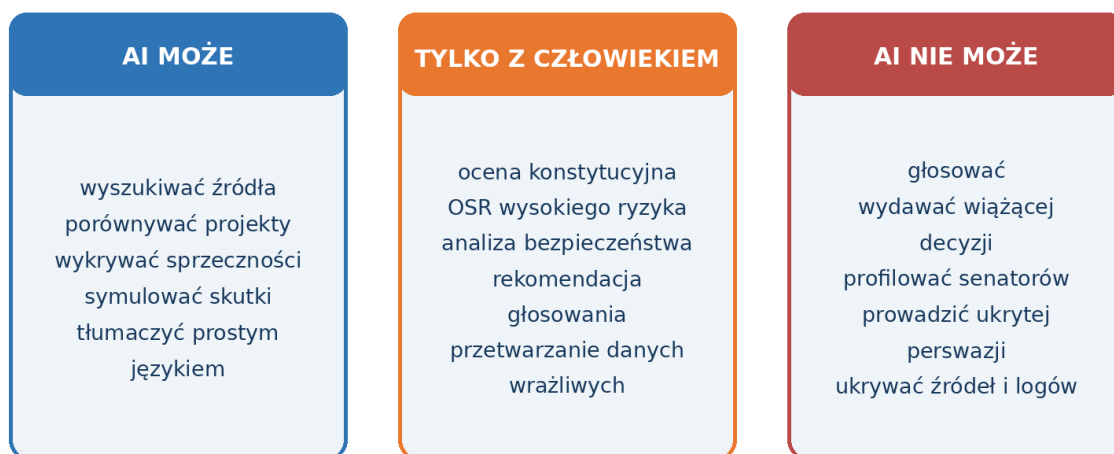
5. AI jako mechanizm wspomagający misję Senatu

AI ma pomóc 100 senatorom obsłużyć skalę informacji, która dawniej wymagała znacznie większej administracji. Może czytać tysiące dokumentów, mapować zmiany, wykrywać sprzeczności, tłumaczyć język prawniczy, grupować poprawki i symulować skutki. Nie może jednak otrzymać prawa głosu, tworzyć ukrytej rekomendacji politycznej ani zastępować odpowiedzialnego rozumowania senatora.

Doświadczenia parlamentów opisane przez Law Library of Congress i POPVOX obejmują m.in. transkrypcję, tłumaczenie, ekstrakcję metadanych, grupowanie podobnych poprawek, analizę dokumentów i wsparcie badań. W zastosowaniach wysokiego znaczenia pozostaje konieczna weryfikacja człowieka. IPU zaleca rozwijanie równolegle governance, zdolności technicznych i organizacyjnych oraz ocenę wpływu na demokrację, przejrzystość i uczestnictwo.

AI w Senacie: trzy strefy odpowiedzialności

AI ma zwiększać zdolność rozumienia, nigdy przejmować mandat senatora

Rysunek 4. Granice odpowiedzialnego stosowania AI w Senacie.

5.1. Portfel bezpiecznych zastosowań

Proces	Zastosowanie AI	Odpowiedzialny człowiek
Research	Wyszukiwanie, streszczanie, porównanie systemów prawnych, wskazanie luk.	Analitik podpisuje notę i zatwierdza źródła.
Legislacja	Kontrola definicji, odestań, kolizji, wersji i prostego języka.	Legislator odpowiada za tekst projektu.
Poprawki	Grupowanie podobnych poprawek i wizualizacja wpływu.	Komisja rozstrzyga sens i dopuszczalność.
OSR	Scenariusze fiskalne, społeczne, środowiskowe i bezpieczeństwa.	Biuro Budżetowe publikuje założenia i ograniczenia.
Kontrola egzekutywy	Porównanie wykonania z ustawą, wykrywanie odchyłeń i sygnałów ryzyka.	Komisja ocenia dowody i formułuje zalecenia.
Komunikacja	Wersje łatwe do czytania, tłumaczenia, dostępność dla osób z niepełnosprawnościami.	Redaktor sprawdza neutralność i zgodność.
Konsultacje	Klasteryzacja tematów, wykrywanie powtórzeń i syntetycznych zgłoszeń.	Moderator zapewnia reprezentatywność i prawo głosu mniejszości.

5.2. Siedem bezpieczników

1. Human-in-command: człowiek posiada realną możliwość zrozumienia, zmiany i zatrzymania działania.
2. Właściciel systemu: każda aplikacja ma odpowiedzialny organ, cel, podstawę prawną i termin przeglądu.
3. Jawność użycia: dokument wskazuje, czy i gdzie użyto AI oraz jaki był zakres wpływu.
4. Źródła i wersje: wynik bez cytatu, daty obowiązywania i poziomu pewności nie może być podstawą decyzji.
5. Zakaz profilowania politycznego: system nie ocenia lojalności, poglądów ani podatności senatora na perswazję.
6. Bezpieczeństwo i suwerenność: dane wrażliwe nie trafiają do nieautoryzowanych modeli; istnieje plan wyjścia od dostawcy.
7. Audyt i odwołanie: błędny wynik można zakwestionować, odtworzyć i poprawić bez utraty ciągłości prac.

REGUŁA 101. SENATORA

AI nie jest 101. senatorem. Jest wspólnym laboratorium wiedzy, które ma służyć większości, opozycji i obywatelom na tych samych zasadach.

6. Elektroniczne zarządzanie dokumentacją (RAG)

Cyfryzacja Senatu nie może polegać na przesyłaniu skanów i plików e-mail. Każdy projekt, poprawka, ekspertyza, głosowanie, spotkanie lobbingowe, decyzja proceduralna i raport z wykonania muszą tworzyć uporządkowany obiekt danych. Dokument otrzymuje identyfikator, autora, wersję, datę, podstawę prawną, status, relacje z innymi dokumentami oraz poziom jawności.

Senacki RAG jest systemem wyszukiwania i generowania odpowiedzi opartym na zatwierdzonym korpusie wiedzy. Powinien korzystać z grafu prawa: łączyć przepisy, definicje, orzeczenia, projekty, poprawki, skutki, budżety i odpowiedzialne organy. Zwykłe podobieństwo słów nie wystarcza. W prawie trzeba rozróżniać normę obowiązującą, wersję historyczną, fakt, opinię i prognozę.

Rysunek 5. Architektura senackiego EZD, RAG i grafu wiedzy.

6.1. Model Badacz–Audytor–Senator

- Agent Badacz pobiera kandydackie źródła i przedstawia alternatywne interpretacje.
- Agent Audytor sprawdza wersję, obowiązywanie, cytaty, relację logiczną i konflikty między źródłami.
- Analityk lub legislator zatwierdza materiał, opisuje niepewność i podpisuje odpowiedzialność zawodową.
- Senator otrzymuje argumenty, dowody i kontrargumenty, a nie gotową komendę głosowania.
- Publiczna wersja odpowiedzi usuwa dane chronione, ale zachowuje źródła i ślad metodologiczny.

6.2. Minimalny rekord legislacyjny

Pole	Wymaganie
Identyfikator	Stały identyfikator projektu, przepisu i każdej poprawki.
Autorstwo	Osoba, instytucja, ekspert i źródło finansowania materiału.
Wersja	Data, numer wersji, porównanie zmian i wskazanie obowiązywania.
Dowody	Źródła pierwotne, dane, metodologia, niepewność i opinie mniejszości.
OSR	Koszt, korzyści, rozkład skutków, ryzyka, scenariusz braku działania.
Decyzja	Głosowania komisji i plenum wraz z uzasadnieniami strategicznymi.
Wykonanie	Organ wykonawczy, termin, budżet, KPI, KRI i status realizacji.
Audyt	Kontrole, skargi, incydenty, korekty i wynik przeglądu 100/365 dni.

6.3. Ochrona przed dezinformacją i zatruciem wiedzy

Korpus RAG jest infrastrukturą krytyczną. Musi posiadać kontrolę dostępu, podpisy źródeł, kopie offline, monitoring manipulacji, testy prompt injection i procedurę wycofania błędnych danych. Materiał sponsorowany, opinia lobbystyczna i treść syntetyczna muszą być oznaczone. System nie może automatycznie uznać popularności albo liczby powtórzeń za prawdę.

7. Gotowość administracji państwowej do realizacji ustaw i uchwał Senatu

Dobre prawo, którego administracja nie potrafi wykonać, staje się komunikatem politycznym. Dlatego każda ustawa przed uchwaleniem otrzymuje ocenę gotowości wykonawczej: kompetencje, dane, systemy IT, kadry, budżet, akty wykonawcze, zamówienia, komunikację i tryb awaryjny. Prezydent odpowiada za przygotowanie planu wykonania; Senat ocenia jego wiarygodność i monitoruje wynik.

7.1. Certyfikat gotowości wykonawczej

Obszar	Pytanie kontrolne	Status
Prawo	Czy wskazano akty wykonawcze, terminy i organ odpowiedzialny?	zielony / żółty / czerwony
Kadry	Czy istnieją kompetencje, szkolenia, rezerwa i właściciel procesu?	zielony / żółty / czerwony
Dane	Czy dane są dostępne, legalne, interoperacyjne i mierzalne?	zielony / żółty / czerwony
Technologia	Czy systemy są bezpieczne, testowalne i posiadają tryb ręczny?	zielony / żółty / czerwony
Finanse	Czy budżet obejmuje wdrożenie, utrzymanie, audyt i wyjście?	zielony / żółty / czerwony
Terytorium	Czy administracja terenowa i Sejmiki znają zadania i kanały eskalacji?	zielony / żółty / czerwony
Obywatel	Czy usługa jest dostępna cyfrowo i analogowo, z prawem odwołania?	zielony / żółty / czerwony
Ciągłość	Czy istnieje plan awarii, cyberataku, wojny i utraty dostawcy?	zielony / żółty / czerwony

7.2. Zasada wykonawcy przed ustawą

Projekt nie powinien trafiać do ostatecznego głosowania, dopóki nie wskazano wykonawcy, źródła finansowania i danych do pomiaru. Wyjątek stanowią sytuacje nagłe, ale wtedy ustawa automatycznie wygasa po krótkim okresie, chyba że przejdzie pełny przegląd. Zapobiega to produkowaniu obowiązków bez zdolności państwa.

7.3. Administracja terenowa i Sejmiki

Jednolita administracja państwowa Prezydenta wykonuje prawo według wspólnych standardów i usług. Sejmiki nie zarządzają równoległym aparatem, lecz reprezentują wspólnoty, monitorują dostępność usług, inicjują projekty regionalne, organizują wystuchania i kierują do Senatu raporty o skutkach prawa. Senat porównuje regiony, wykrywa nierówności wykonania i może zobowiązać egzekutywę do planu naprawczego.

CYKL DOBREJ USTAWY

Szybkość bez jakości jest kosztem; jakość bez terminu staje się bezruchem

Rysunek 6. Pełny cykl ustawy: od problemu do audytu skutku.

8. Prawo obywateli do dobrych kandydatów do Senatu

Prawo wyboru jest niepełne, gdy obywatel otrzymuje listę kandydatów wyłonionych przez zamknięte struktury, bez wiedzy o kompetencjach, finansowaniu i konfliktach interesów. TechnoRepublika uznaje prawo obywatela do realnej konkurencji kandydatów, porównywalnej informacji i debaty o zdolności do stanowienia prawa.

Dobry kandydat nie musi być prawnikiem ani zawodowym politykiem. Musi umieć uczyć się, rozumieć dowody, pracować w komisji, ujawniać interesy, słuchać okręgu i ponosić odpowiedzialność. Izba potrzebuje inżynierów, nauczycieli, przedsiębiorców, lekarzy, rolników, pracowników, naukowców, ekspertów bezpieczeństwa, młodych twórców technologii i seniorów posiadających pamięć instytucjonalną.

Od obywatela do senatora

Otwarte drzwi dla talentu, wysokie wymagania dla władzy

**Zakaz czarnych skrzynek: jawne finanse • konflikty interesów
• źródła kampanii • reklamy polityczne • użycie AI**

Rysunek 7. Jawna ścieżka od zgłoszenia obywatelskiego do mandatu senatora.

8.1. Standard informacyjny kandydata

Obszar	Informacja obowiązkowa
Kompetencje	Doświadczenie zawodowe, działalność publiczna, zrealizowane projekty i porażki.
Program	Maksymalnie dziesięć mierzalnych zobowiązań dla okręgu i państwa.
Finanse	Darowizny, wydatki, usługi rzeczowe, kredyty i powiązane podmioty.
Interesy	Majątek, udziały, role w organizacjach, klienci strategiczni i potencjalne wyłączenia.
AI i media	Narzędzia AI użyte w kampanii, biblioteka reklam, treści syntetyczne i dostawcy danych.
Etyka	Oświadczenie o prawdziwości danych, zgodzie na audyt i zasadach kontaktu z lobbystami.
Dostępność	Debaty, dyżury, wersja programu prostym językiem i kanał dla osób wykluczonych cyfrowo.

8.2. Obywatelskie prawybory i otwarcie konkurencji

Partie mogą zgłaszać kandydatów, ale nie powinny monopolizować dostępu. Prawo przewiduje jasną ścieżkę dla kandydatów obywatelskich, rozsądny próg podpisów, cyfrową i analogową weryfikację oraz równe standardy finansowania. Okręg może organizować niepartyjny panel pytań, przygotowany przez losowo dobranych obywateli, organizacje społeczne, Gen Z i seniorów.

9. Uczciwość wyłaniania kandydatów i procesu wyborczego

Wybory do Senatu muszą być wolne, równe, bezpośrednie i tajne. W erze AI katalog gwarancji rozszerza się o integralność informacji, ochronę przed deepfake, jawność targetowania reklam, ograniczenie syntetycznych kampanii masowych oraz prawo do analogowej drogi udziału. Technologia nie może uzależnić prawa wyborczego od posiadania konkretnego urządzenia lub konta.

9.1. Zasady 100 okręgów

- Granice wyznacza niezależna Komisja Okręgowa na podstawie jawnego algorytmu i konsultacji.
- Okręgi powinny mieć zbliżoną liczbę mieszkańców, z dopuszczalnym i publicznie uzasadnionym odchyleniem.
- Zakazane jest manipulowanie granicami dla przewagi partii, osoby albo grupy interesu.
- Każdy obywatel może sprawdzić dane, warianty mapy i zgłosić zastrzeżenie do sądu.
- Podział jest aktualizowany według stałego kalendarza, nie doraźnie przed wyborami.

9.2. Gwarancje ery AI

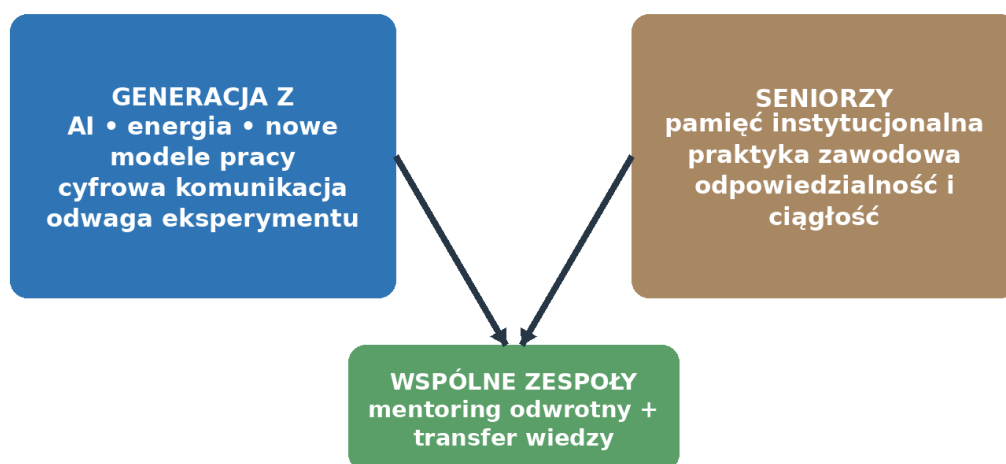
Prawo obywatela	Standard wykonania
Prawo do autentyczności	Oznaczenie treści syntetycznych, szybki tryb prostowania deepfake i podpisane komunikaty urzędowe.
Prawo do jawnej reklamy	Publiczna biblioteka reklamy: płatnik, koszt, grupa odbiorców, model targetowania i wersje kreacji.
Prawo do prywatności	Zakaz używania danych wrażliwych i psychometrycznego profilowania do manipulacji politycznej.
Prawo do równego dostępu	Informacja cyfrowa i analogowa, dostępność, tłumaczenia i wsparcie dla osób starszych.
Prawo do wyjaśnienia	Jasna informacja, kiedy komisja wyborcza użyła automatyzacji i jak zakwestionować wynik.
Prawo do kontroli	Obserwacja społeczna, papierowy ślad, audyt oprogramowania i niezależna kontrola sądowa.
Prawo do pluralizmu	Równe reguły debat, minimalny dostęp kandydatów spełniających kryteria i neutralność administracji.

9.3. Współpraca Gen Z–seniorzy

TechnoRepublika tworzy program „Senat 2G”. Młodzi wspierają analizę danych, cyberbezpieczeństwo, komunikację cyfrową i rozumienie nowych modeli gospodarki. Seniorzy przekazują wiedzę o instytucjach, skutkach dawnych reform, odpowiedzialności zawodowej i odporności społecznej. W komisjach doradczych, panelach kandydackich i zespołach OSR obowiązuje zasada współpracy pokoleń, a nie symbolicznej reprezentacji.

Senat 2G: doświadczenie + odwaga przyszłości

Generacja Z i seniorzy jako wspólny zasób ustrojowy

Rysunek 8. Model współpracy 2G: kompetencje przyszłości połączone z doświadczeniem.

10. Publiczny rejestr i niezależny audyt działań Senatu oraz Prezydenta

Senat kontroluje Prezydenta, ale sam również podlega kontroli. Nie może być sędzią we własnej sprawie. Dlatego mierniki, rejestry i audyt obejmują dwa kierunki: jakość pracy legislacyjnej oraz wykonanie prawa przez egzekutywę. Każdy wskaźnik posiada definicję, źródło danych, właściciela, częstotliwość aktualizacji, próg ostrzegawczy, próg krytyczny i procedurę reakcji.

Publiczny pulpit odpowiedzialności

Obywatel widzi nie tylko głosowanie, lecz także skutek prawa

Rysunek 9. Publiczny pulpit KPI i KRI Senatu 100.

10.1. Proponowany zestaw KPI

KPI	Definicja	Cel kierunkowy
Pełna OSR	Odsetek ustaw z niezależną oceną fiskalną, społeczną, bezpieczeństwa i wykonalności.	100% poza ściśle określonym trybem nagłym.
Czas jawności	Czas od wniesienia projektu lub poprawki do publikacji pełnej wersji.	Godziny, nie tygodnie.
Nowelizacje naprawcze	Odsetek ustaw wymagających pilnej korekty z powodu błędu legislacyjnego.	Trend malejący.
Wykonanie zaleceń	Odsetek zaleceń kontrolnych wykonanych przez egzekutywę w terminie.	Co najmniej 90% lub jawne uzasadnienie.
Czytelność	Wynik testu prostego języka i zrozumienia przez grupy obywateli.	Minimalny standard dla każdej ustawy.
Udział obywateli	Liczba i różnorodność uczestników konsultacji, nie tylko liczba formularzy.	Reprezentatywność i dostępność.
Otwartość danych	Odsetek rekordów legislacyjnych dostępnych maszynowo i terminowo.	Domyślnie otwarte.
Przegląd skutków	Odsetek ustaw poddanych audytowi po 100 i 365 dniach.	100% ustaw strategicznych.

10.2. Kluczowe KRI

- udział ustaw procedowanych w trybie pilnym;
- liczba poprawek bez ujawnionego autora lub OSR;
- koncentracja ekspertyz i usług u jednego dostawcy;
- incydenty cyberbezpieczeństwa, zatrucia RAG i wycieki danych;
- odchylenia między deklarowanym a rzeczywistym kosztem wykonania;
- przypadki naruszenia praw mniejszości parlamentarnej;
- liczba niewykonanych uchwał i opóźnionych odpowiedzi egzekutywy;
- udział treści syntetycznych i botów w konsultacjach publicznych.

10.3. Publiczny Rejestr Senatu

Rejestr publikuje w jednym miejscu: projekty, wersje, autorów, poprawki, głosowania, protokoły, spotkania lobbyingowe, ekspertyzy i źródła finansowania, użycie AI, koszty, terminy wykonania, KPI, KRI, skargi, audyty oraz reakcje organów. Dane są dostępne zarówno w czytelnej stronie, jak i przez API. Informacja chroniona pozostaje chroniona, lecz sama podstawa utajnienia i termin przeglądu są rejestrowane.

10.4. Niezależny audyt

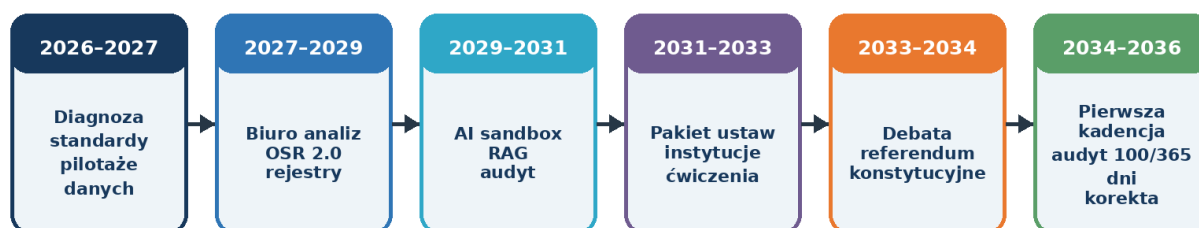
Audyt prowadzą: Najwyższa Izba Kontroli albo jej docelowy odpowiednik, sądy, niezależny Urząd Audytu AI oraz społeczne zespoły monitorujące. Senat nie może blokować publikacji krytycznego raportu. Prezydent i Senat przedstawiają odpowiedź w określonym terminie. W sprawach strategicznych raport jest omawiany na publicznym posiedzeniu, a niewykonanie zaleceń uruchamia procedurę eskalacji.

11. Mapa drogowa do systemu prezydenckiego i Senatu 100

Zmiana ustroju nie może być jednorazową operacją wymiany nazw instytucji. Najpierw należy zbudować zdolności, które będą potrzebne niezależnie od finalnego modelu: wysoką jakość OSR, otwarte dane, profesjonalne zaplecze parlamentarne, rejestr algorytmów, standardy AI, audyt i konsultacje. Następnie można testować rozwiązania ustawowe. Dopiero po udowodnieniu gotowości należy przeprowadzić zmianę konstytucyjną.

Mapa drogowa 2026–2036

Najpierw zdolności i pilotaże, potem ustawy, na końcu zmiana konstytucyjna

Warunek brzegowy: ciągłość państwa, legalność, prawa obywatelskie i możliwość zatrzymania wdrożenia

Rysunek 10. Mapa drogowa legalnej i bezpiecznej transformacji ustrojowej.

11.1. Faza I – standardy i pilotaże 2026–2027

- audyt obecnego procesu legislacyjnego i kosztów dwuizbowości;
- publiczny standard OSR 2.0 i jednolity rekord projektu ustawy;
- pilotaż grafu legislacyjnego, wersjonowania poprawek i prostego języka;
- program AI literacy dla parlamentarzystów, urzędników, dziennikarzy i organizacji obywatelskich;
- pilotaż paneli 2G oraz regionalnych wystuchań Sejmików.

11.2. Faza II – wzmacnianie zdolności 2027–2029

- wzmocnienie niezależnych analiz budżetowych i technologicznych;
- publiczny rejestr lobbingu, autorstwa poprawek i użycia AI;
- otwarte API danych parlamentarnych i standard prawa czytelnego maszynowo;
- pilotaż przeglądów ustaw po 100 i 365 dniach;
- ćwiczenia ciągłości pracy parlamentu podczas cyberataku i kryzysu.

11.3. Faza III – instytucje i sandbox 2029–2031

- utworzenie parlamentarnego Urzędu Technologii i Audytu AI;
- wdrożenie senackiego RAG w kontrolowanym środowisku, z badaczem i audytorem;
- pilotaż komisji misyjnych oraz praw opozycji do inicjowania kontroli;
- certyfikaty gotowości wykonawczej dla ustaw strategicznych;
- porównawcze testy wariantów jednoizbowych i dwuizbowych na danych historycznych.

11.4. Faza IV – pakiet ustawowy 2031–2033

Pakiet przygotowuje przepisy o danych legislacyjnych, audycie AI, lobbingu, OSR, okręgach, finansowaniu kampanii, niezależnym zapleczu analiz i relacji Sejmików z administracją terenową. Rozwiązania możliwe w obecnej Konstytucji są wdrażane wcześniej; elementy zmieniające liczbę izb, kompetencje Prezydenta i strukturę administracji są oznaczone jako wymagające zmiany konstytucyjnej.

11.5. Faza V – pakiet konstytucyjny i referendum 2033–2034

Naród otrzymuje pełny tekst, wersję prostym językiem, ocenę kosztów, wariant alternatywny, opinię sądową, stanowiska większości i mniejszości oraz plan przejścia. Głosowanie dotyczy spójnego pakietu: rozstrzygającego referendum, zintegrowanej egzekutywy Prezydenta, Senatu 100, niezależnych sądów i audytu, jednolitej administracji państwowej oraz Sejmików jako reprezentacji wspólnot.

11.6. Faza VI – pierwsza kadencja i korekta 2034–2036

- etapowe uruchamianie instytucji bez przerwania usług publicznych;
- audyty po 100 dniach, roku i połowie kadencji;
- publiczna ocena reprezentatywności okręgów i obciążenia 100 senatorów;
- przegląd praw opozycji, skuteczności kontroli Prezydenta i jakości prawa;
- możliwość korekty ustawowej lub referendalnej bez automatycznego rozszerzania kompetencji.

WARUNEK SUKCESU

Reforma jest udana tylko wtedy, gdy obywatel łatwiej rozumie prawo, szybciej wskazuje odpowiedzialnego, skuteczniej kontroluje władzę i otrzymuje lepsze usługi — przy zachowaniu praw, pluralizmu i bezpieczeństwa.

Aneks A. Kierunkowe normy konstytucyjne

Przepis	Propozycja kierunkowa
Art. 1	Władza ustawodawcza TechnoRepubliki Polskiej należy do Senatu składającego się ze 100 senatorów wybieranych w wyborach powszechnych, równych, bezpośrednich i tajnych.
Art. 2	Senat stanowi ustawy, uchwała budżet, kontroluje Prezydenta i administrację państwową oraz wykonuje inne kompetencje określone w Konstytucji.
Art. 3	Senator reprezentuje Naród, wykonuje mandat osobiście i nie jest związany instrukcją partii, korporacji, organizacji ani systemu AI.
Art. 4	Projekty ustaw podlegają jawnej ocenie skutków, kontroli zgodności i konsultacji, z wyjątkiem ściśle określonego trybu nagłego.
Art. 5	Senat zapewnia opozycji prawa do informacji, komisji kontrolnych, raportu mniejszości i inicjowania wystuchań.
Art. 6	AI może wspierać prace Senatu wyłącznie pod odpowiedzialnością człowieka, z zachowaniem jawności, bezpieczeństwa, możliwości audytu i zakazu delegowania głosu.
Art. 7	Każda ustawa strategiczna posiada wskazanego wykonawcę, źródło finansowania, mierniki wyniku oraz termin przeglądu.
Art. 8	Kluczowe nominacje, umowy międzynarodowe, stany nadzwyczajne i użycie sił zbrojnych podlegają procedurom zgody lub kontroli Senatu określonym w Konstytucji.
Art. 9	Naród może skorygować ustawę lub decyzję w referendum na zasadach określonych w Konstytucji.
Art. 10	Senat podlega jawności, niezależnemu audytowi, kontroli sądowej i odpowiedzialności konstytucyjnej.
Art. 11	Mandatu senatora nie można łączyć z funkcją w administracji Prezydenta, kierownictwem agencji państwowej ani stanowiskiem w podmiocie zależnym od Skarbu Państwa. Senator podlega karencji przed podjęciem pracy w sektorze objętym jego działalnością legislacyjną.
Art. 12	Prezydentowi przysługuje weto wobec ustawy w terminie określonym w Konstytucji, z pisemnym uzasadnieniem. Senat może uchwalić ustawę ponownie większością kwalifikowaną. Weto nie przysługuje wobec ustawy budżetowej w całości.
Art. 13	W razie nieuchwalenia ustawy budżetowej w terminie obowiązuje prowizorium oparte na budżecie roku poprzedniego, do czasu uchwalenia nowej ustawy. Prowizorium nie może służyć rozszerzeniu zadań ani zaciąganiu nowych zobowiązań długoterminowych.
Art. 14	Senat wnosi oskarżenie konstytucyjne wobec Prezydenta i osób zajmujących kluczowe stanowiska państwowe większością kwalifikowaną. Rozstrzyga Sąd Najwyższy większością kwalifikowaną składu, w postępowaniu jawnym, z prawem do obrony.
Art. 15	Konstytucja określa kworum obrad, większości wymagane dla ustaw zwykłych, ustaw ustrojowych, ratyfikacji, stanów nadzwyczajnych i ponownego uchwalenia ustawy zawetowanej. Decyzje trudno odwracalne wymagają większości kwalifikowanej.
Art. 16	Określona liczba senatorów, nie większa niż jedna czwarta składu, może wymusić wystąpienie publiczne, powołanie komisji kontrolnej, dostęp do dokumentów oraz skierowanie ustawy do kontroli konstytucyjnej. Uprawnienia te nie zależą od zgody większości.
Art. 17	Konstytucja określa tryb odnawiania składu Senatu zapewniający ciągłość wiedzy instytucjonalnej. Kadencja senatora jest nieodnawialna; wymiana składu nie następuje w całości jednocześnie.

Aneks B. RACI głównych procesów

Proces	R – wykonuje	A – odpowiada	C – konsultowany	I – informowany
Projekt ustawy	Wnioskodawca i Biuro Legislacji	Komisja prowadząca	Biuro Budżetowe, eksperci, Sejmiki	Obywatele
OSR	Biuro Budżetowe i analitycy	Dyrektor Biura Budżetowego	Komisje, egzekutywa, audyt	Senat i obywatele
Głosowanie	Senatorowie	Marszałek za poprawność procedury	Biuro Legislacji	Naród
Wykonanie ustawy	Administracja Prezydenta	Prezydent / Sekretarz Stanu	Senat, Sejmiki, sądy	Obywatele
Kontrola wykonania	Komisja Kontroli	Przewodniczący komisji	NIK, audyt AI, Sejmiki	Senat i Naród
System AI Senatu	Urząd Technologii	Marszałek i właściciel systemu	IOD, cyber, audyt, użytkownicy	Publiczny rejestr
Zmiana okręgów	Niezależna Komisja Okręgowa	Przewodniczący Komisji	GUS, sądy, obywatele	Wszyscy wyborcy

Aneks C. Test zgodności z Narodową Strategią Bezpieczeństwa

Kryterium	Pytanie	Ocena projektowa
Podatność	Czy reforma redukuje ryzyko paraliżu, przechwycenia i dezinformacji?	Tak, pod warunkiem silnych praw opozycji, audytu i cyberodporności.
Zdolność wykonawcza	Czy prawo ma wykonawcę, dane, budżet i termin?	Certyfikat gotowości przed głosowaniem.
Czas decyzji	Czy skraca pętlę bez likwidowania kontroli?	Jedna izba, równoległe analizy, określone terminy.
Odporność społeczna	Czy zwiększa udział, zaufanie i współpracę pokoleń?	Sejmiki, panele 2G, konsultacje i prosty język.
Suwerenność technologiczna	Czy państwo kontroluje dane, modele, compute i dostawców?	Własna infrastruktura, rejestr i plan wyjścia.
Legalność	Czy reforma posiada legalną ścieżkę?	Pilotaże → ustawy → zmiana Konstytucji → referendum.
Wynik	Czy mierzy realny skutek, nie liczbę uchwalonych ustaw?	KPI/KRI, audyt 100/365 dni i publiczny rejestr.

Źródła i baza dowodowa

Dokument opiera się na materiałach strategicznych TechnoSanacji, załączonym korpusie badawczym oraz źródłach instytucjonalnych. Przy pracach legislacyjnych należy każdorazowo weryfikować aktualny tekst prawa, status projektów oraz najnowsze standardy techniczne.

Dokumenty strategiczne TechnoRepubliki

- Konstytucja TechnoRepubliki Polskiej – projekt i destylat wizji ustrojowej.
- Narodowa Strategia Bezpieczeństwa TechnoRepubliki Polskiej.
- Prezydent – zintegrowana egzekutywa w TechnoRepublice.
- Referendum – rozstrzygający mechanizm demokracji bezpośredniej w TechnoRepublice.
- System Informacyjny, System Gospodarczy, struktura agentowa i model cybernetyczny TechnoRepubliki.
- Materiały Senat 100 TechnoRepubliki: korpus badawczy

Źródła instytucjonalne i naukowe

- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej – oficjalny tekst Sejmu RP.
- M. Laskowska, Artificial Intelligence in the Work of EU National Parliaments and the European Parliament, Kancelaria Sejmu, 2025.
- Law Library of Congress, Innovative Technology in Legislatures in Selected Countries, 2024.
- M. Harris, A. Wilson, Representative Bodies in the AI Era, POPVOX Foundation, 2024.
- Inter-Parliamentary Union, Guidelines and Maturity Framework for AI in Parliaments, 2024–2026; Parliamentary Oversight of AI, 2026.
- International IDEA, A Practical Guide to Constitution Building – The Design of the Legislature; Legislatures: Organization, Administration and Privileges.
- European Union, Regulation (EU) 2024/1689 – Artificial Intelligence Act.
- M. Dumas, F. Milani, D. Chapela-Campa, Agentic Business Process Management Systems, 2026.
- Z. Chen et al., LegalGraphRAG: Multi-Agent Graph Retrieval-Augmented Generation for Reliable Legal Reasoning, 2026.
- TechnoSanacja.pl: Konstytucja, Wizja, Strategia, Struktura i Programy; stan dostępu: 25 lipca 2026 r.

Aneks D. Słownik pojęć, terminów i skrótów

Słownik obejmuje pojęcia użyte w publikacji. Definicje podano w znaczeniu, w jakim terminy występują w modelu Senatu 100; tam, gdzie pojęcie ma szersze znaczenie ogólne, wskazano jego zastosowanie w dokumencie. Odestania źródłowe zawiera Aneks E oraz część „Źródła i baza dowodowa”.

D.1. Skróty, akronimy i oznaczenia

Skrót	Rozwinięcie	Znaczenie w dokumencie
2G	Program dwupokoleniowy Gen Z – seniorzy	Zespoły łączące kompetencje cyfrowe młodych z pamięcią instytucjonalną seniorów; w ujęciu sieciowym most między odległymi skupiskami wiedzy.
AI	Artificial Intelligence — sztuczna inteligencja	Wzmocniacz różnorodności regulatora w warstwie obliczeniowej Senatu; nigdy podmiot mandatu politycznego.
AI Act	Rozporządzenie (UE) 2024/1689 w sprawie sztucznej inteligencji	Unijna rama klasyfikacji ryzyka systemów AI; minimum standardu dla systemów izby i administracji.
API	Application Programming Interface	Interfejs maszynowego dostępu do danych legislacyjnych; warunek otwartości rejestru.
EZD	Elektroniczne zarządzanie dokumentacją	System, w którym każdy projekt, poprawka, ekspertyza i głosowanie jest uporządkowanym obiektem danych, a nie plikiem.
IOD	Inspektor Ochrony Danych	Rola konsultowana przy wdrażaniu systemów przetwarzających dane w izbie.
KPI	Key Performance Indicator	Kluczowy wskaźnik wykonania: miernik skutku prawa i jakości procesu legislacyjnego.
KRI	Key Risk Indicator	Kluczowy wskaźnik ryzyka: miernik wczesnego ostrzegania z progiem i procedurą reakcji.
NIK	Najwyższa Izba Kontroli	Organ audytu zewnętrznego; w modelu jeden z niezależnych trybów kontroli wykonania.
OSR	Ocena skutków regulacji	Analiza kosztów, korzyści, rozkładu skutków, ryzyk i wariantu braku działania, poprzedzająca uchwalenie ustawy.
RACI	Responsible, Accountable, Consulted, Informed	Macierz odpowiedzialności: kto wykonuje, kto odpowiada, kogo się konsultuje, kogo informuje.
RAG	Retrieval-Augmented Generation	Generowanie odpowiedzi wspomagane wyszukiwaniem w zatwierdzonym, wersjonowanym korpusie, z obowiązkiem cytowania.
SBOM	Software Bill of Materials	Wykaz komponentów oprogramowania; warunek kontroli łańcucha dostaw systemów izby.
VSM	Viable System Model — Model Systemów Żywnotnych	Model pięciu systemów koniecznych do przetrwania organizacji; źródło pojęcia kanatu algedonicznego.

D.2. Pojęcia parlamentarne i legislacyjne

Pojęcie	Znaczenie w dokumencie
Jednoizbowość	Skupienie całego mandatu ustawodawczego w jednej izbie. Bezpieczna wyłącznie wtedy, gdy druga izba zostaje zastąpiona przez niezależną wiedzę, czas refleksji, prawa opozycji, sądy, audyt i referendum.
Senat 100	Stuosobowa jedyna izba ustawodawcza: stanowi prawo, uchwała budżet, zatwierdza kluczowe nominacje i kontroluje egzekutywę. Nazwa historyczna, kompetencje pełnej legislatury centralnej.
Mandat wolny	Wykonywanie mandatu we własnym imieniu i na własną odpowiedzialność, bez wiążących instrukcji; warunkiem jego uczciwości jest jawność uzasadnienia głosu.
Jednokadencyjność	Zasada jednej, nieodnawialnej kadencji. Uwalnia od presji reelekcji, lecz usuwa sankcję wyborczą i pamięć instytucjonalną, które trzeba odtworzyć innymi mechanizmami.
Rotacja składu	Odnawianie części mandatów w kolejnych cyklach zamiast jednoczesnej wymiany całej izby; mechanizm zachowania wiedzy proceduralnej.
Niepołączalność (incompatibilitas)	Zakaz łączenia mandatu przedstawicielskiego z funkcją w aparacie wykonawczym; podstawowy mechanizm rozdzielenia legislatury od egzekutywy.
Karencja	Okres, w którym były senator lub urzędnik nie może podjąć pracy w sektorze objętym jego wcześniejszą działalnością; bezpiecznik przeciw przechwyceniu.
Weto	Odmowa podpisania ustawy przez Prezydenta z pisemnym uzasadnieniem; interfejs między korelatorem a efektem, wymagający terminu i określonej większości do ponownego uchwalenia.
Ponowne uchwalenie	Przyjęcie ustawy zawetowanej większością kwalifikowaną; zamyka procedurę, aby weto nie stało się blokadą bezterminową.
Prowizorium budżetowe	Automatyczna reguła awaryjna oparta na budżecie roku poprzedniego, obowiązująca do czasu uchwalenia nowej ustawy; odbiera sporowi budżetowemu zdolność zatrzymania państwa.
Odpowiedzialność konstytucyjna	Procedura pociągnięcia do odpowiedzialności osób zajmujących najwyższe stanowiska; sankcja zamykająca pętlę nadzoru.
Absolutorium	Rozstrzygnięcie izby o przyjęciu wykonania budżetu; formalne porównanie wyniku z normą finansową.
Tryb pilny	Przyspieszona procedura ustawodawcza; wymaga zamkniętego katalogu przesłanek, limitu udziału, wygaśnięcia i audytu po fakcie.
Okres refleksji	Obowiązkowa przerwa między etapami prac; funkcjonalny odpowiednik opóźnienia wnoszonego dawniej przez drugą izbę.
Klauzula wygaśnięcia	Przepis powodujący automatyczne wygaśnięcie regulacji po oznaczonym czasie, o ile nie zostanie ponownie uchwalona.
Przegląd 100/365 dni	Obowiązkowa ocena skutków ustawy po stu i trzystu sześćdziesięciu pięciu dniach od wejścia w życie.
Certyfikat gotowości wykonawczej	Ocena zdolności administracji do wykonania ustawy: prawo, kadry, dane, technologia, finanse, terytorium, obywatel, ciągłość.
Zasada wykonawcy przed ustawą	Wymóg wskazania wykonawcy, źródła finansowania i danych pomiarowych przed ostatecznym głosowaniem.
Raport mniejszości	Formalne stanowisko odrębne komisji lub grupy senatorów, publikowane razem z rozstrzygnięciem większości.
Prawa opozycji	Uprawnienia przysługujące określonej liczbie senatorów niezależnie od woli większości: wystuchanie, komisja kontrolna, dostęp do dokumentów, wnioski do sądu.
Komisja misyjna	Komisja powołana do zamkniętego zadania, z mandatem, terminem, budżetem i regułą wygaśnięcia.

Pojęcie	Znaczenie w dokumencie
Rekord legislacyjny	Ujednolicony obiekt danych projektu: identyfikator, autorstwo, wersja, dowody, ocena skutków, decyzja, wykonanie i audyt.
Graf legislacyjny	Reprezentacja prawa jako sieci przepisów, definicji, odesłań, delegacji i skutków; umożliwia wykrywanie kolizji przed uchwaleniem.
Prawo czytelne maszynowo	Zapis normy w formacie umożliwiającym automatyczne porównanie wersji, wykrycie kolizji i analizę wpływu.

D.3. Pojęcia cybernetyczne

Pojęcie	Znaczenie w dokumencie
Cybernetyka	Nauka o sterowaniu i komunikacji w układach złożonych; w dokumencie język opisu ustroju jako układu regulacyjnego.
Regulator	Podsystem utrzymujący wybrane zmienne układu w granicach mimo zakłóceń. Senat jest regulatorem egzekutywy, nie jej drugim kierownictwem.
Twierdzenie o dobrym regulatorze	Każdy dobry regulator układu musi być modelem tego układu; podstawa wymogu własnych danych, analiz i narzędzi izby.
Prawo wymaganej różnorodności	Tylko różnorodność może pochłoniąć różnorodność; regulator musi mieć repertuar odpowiedzi nie mniejszy niż repertuar zakłóceń.
Amplifikacja różnorodności	Zwiększanie repertuaru regulatora: komisje, biura, eksperci, Sejmiki, konsultacje, narzędzia AI.
Atenuacja złożoności	Zmniejszanie różnorodności otoczenia: standardy, jednolity rekord, raportowanie przez wyjątek, wskaźniki z progami.
Korelator	Blok przetwarzania informacji w decyzje i przechowywania programu działania. W ustroju: Senat 100.
Efektor	Blok wykonania oddziaływań. W ustroju: Prezydent wraz z administracją państwową.
Homeostat	Blok samokorekty odróżniający zakłócenie od szumu. W ustroju: sądy i audyt.
Organizator	Organ zdolny zmienić program własnego układu. W ustroju: Naród, przez wybory, konstytucję i referendum.
Receptor	Blok poboru informacji o otoczeniu i wewnątrz układu. W izbie: komisje, biura analityczne, rejestry, Sejmiki, petycje.
Sprzężenie zwrotne	Powrót informacji o skutku w postaci zdolnej zmienić następną decyzję. Sprawozdanie bez obowiązku reakcji nie jest sprzężeniem.
Czas decyzyjny	Czas od zarejestrowania problemu do wykonania odpowiedzi; jednoizbowość go skraca, lecz wymaga przywrócenia opóźnienia funkcjonalnego.
Opóźnienie strukturalne	Zwłoka wynikająca z istnienia dodatkowego etapu proceduralnego, np. drugiej izby.
Opóźnienie funkcjonalne	Zwłoka wprowadzona celowo jako element projektu: okresy refleksji, terminy konsultacji, limity trybu pilnego.
Kanał algedoniczny	Tor alarmowy omijający hierarchię, przenoszący sygnał krytyczny bez przewidzianego wskaźnika. W izbie: prawa mniejszości, raporty Sejmików, petycje, ochrona sygnalistów.
Sterowanie pośrednie	Przejęcie nie organów, lecz programu w korelatorze — przez standardy, narzędzia, dobór źródeł i ustawienia domyślne.
Model Systemów Żywoćnych	Pięć systemów Beera: operacje, koordynacja, zarządzanie z audytem, rozpoznanie przyszłości, tożsamość i polityka.

Pojęcie	Znaczenie w dokumencie
Human-in-command	Zasada, wedle której człowiek rozumie cel systemu, może go zmienić i zatrzymać oraz ponosi odpowiedzialność za decyzję.

D.4. Pojęcia systemowe i jakości regulacji

Pojęcie	Znaczenie w dokumencie
Redundancja użyteczna	Powielenie funkcji w elementach o różnych trybach awarii; zwiększa niezawodność układu.
Redundancja pozorna	Powielenie elementu o tym samym trybie awarii; podnosi koszt i tworzy złudzenie bezpieczeństwa. Zarzut wobec dwuizbowości opartej na tej samej podstawie wyborczej.
Tryb awarii	Sposób, w jaki dany element przestaje działać. Różnorodność trybów awarii wśród organów kontrolnych jest źródłem bezpieczeństwa ustroju.
Awaria normalna	Teza, że w układach złożonych i ściśle sprzężonych awarie są własnością konstrukcji; uzasadnia limity trybu pilnego.
Ściśle sprzężenie	Zależność elementów bez zapasu czasu i zasobu; w legislacji odpowiada procedurze przyspieszonej.
Punkt dźwigni	Miejsce interwencji, w którym mała zmiana daje duży efekt. Reguły i cele są punktami silniejszymi niż parametry.
Luka wdrożeniowa	Rozbieżność między treścią decyzji a jej rzeczywistym wykonaniem, rosnąca wraz z liczbą ogniw pośredniczących.
Zapas prawa	Korpus obowiązujących norm rozumiany jako zasób, który rośnie bez odpływu, o ile nie istnieje obowiązek uchylania i konsolidacji.
Nowelizacja naprawcza	Zmiana ustawy wymuszona błędem redakcyjnym lub kolizją ujawnioną po uchwaleniu; wskaźnik jakości procesu.
Konsolidacja	Scalenie rozproszonych zmian w jeden spójny tekst; mechanizm odpływu zapasu prawa.
Ocena ex post	Badanie rzeczywistych skutków regulacji po jej wejściu w życie, w odróżnieniu od prognozy zawartej w ocenie skutków.
Prawo Goodharta	Gdy wskaźnik staje się jedynym celem, przestaje mierzyć to, co ważne; ograniczenie każdego systemu KPI.
Odporność instytucjonalna	Zdolność izby do utrzymania funkcji krytycznych mimo kryzysu, cyberataku, utraty dostawcy lub presji politycznej.

D.5. Pojęcia sieciowe i informacyjne

Pojęcie	Znaczenie w dokumencie
Sieć bezskalowa	Sieć, w której nieliczne węzły mają nieproporcjonalnie wiele powiązań. Taką strukturę ma korpus prawa: definicje i procedury ogólne są węzłami centralnymi.
Stopień węzła	Liczba powiązań przepisu z innymi; wyznacza zasięg skutków jego zmiany.
Dziura strukturalna	Luka między niepołączonymi grupami, z której pośrednik czerpie rentę kontroli przepływu. W legislacji: odległość między izbą a wiedzą specjalistyczną.
Renta pośrednictwa	Korzyść podmiotu obsadzającego dziurę strukturalną; usuwa ją nie zakaz kontaktu, lecz zniesienie monopolu na przepływ wiedzy.

Pojęcie	Znaczenie w dokumencie
Centralność mandatu	Znaczenie pojedynczego głosu dla wyniku izby; rośnie wraz ze zmniejszeniem liczby mandatów i podnosi wymagania jawności.
Uzależnienie od dostawcy	Stan, w którym zmiana dostawcy danych, modeli lub systemów jest niemożliwa lub nieoptymalna; w ujęciu sieciowym powstanie węzła o krytycznej centralności poza kontrolą państwa.
Siła słabych więzi	Zasada, że informację nową przenoszą kontakty spoza własnego środowiska; uzasadnia wystuchania regionalne, panele i różnorodność ekspertów.
Różnorodność poznawcza	Zróżnicowanie sposobów rozumowania w zespole; warunek, aby błędy członków izby były niezależne, a nie wspólne.
Prawo Conwaya	Struktura wytworzonego systemu odwzorowuje strukturę komunikacyjną organizacji, która go zbudowała; wspólne zaplecze legislacyjne poprzedza spójność prawa.
Zatrucie korpusu	Celowe wprowadzenie fałszywych lub zmanipulowanych źródeł do bazy wiedzy systemu wyszukująco-generującego.
Wstrzyknięcie polecenia	Atak polegający na ukryciu instrukcji w treści dokumentu przetwarzanego przez system AI; przedmiot obowiązkowych testów.
Treść syntetyczna	Materiał wytworzony przez systemy generatywne; wymaga oznaczenia w konsultacjach, kampanii i korpusie wiedzy.
Otwarte dane legislacyjne	Publikacja rekordów prac izby w formacie maszynowym; warunek kontroli obywatelskiej i efektu sieciowego standardu.

D.6. Pojęcia społeczne i ustrojowe

Pojęcie	Znaczenie w dokumencie
Reguła pierwiastka sześciennego	Obserwacja, że liczebność izby pierwszej w demokracjach zbliża się do pierwiastka sześciennego z liczby ludności; dla Polski rząd trzystu trzydziestu mandatów.
Obciążenie reprezentacyjne	Liczba mieszkańców przypadająca na jeden mandat oraz wynikający z niej nakład pracy w okręgu.
Sprawiedliwość proceduralna	Ocena uczciwości procedury oparta na możliwości wypowiedzenia się, bezstronności, szacunku i zaufaniu do intencji; główny czynnik akceptacji prawa.
Legitymizacja	Uznanie prawa organu do rozstrzygania; wytwarzana przez jakość procedury, nie przez sam wynik.
Paradoks przejrzystości	Obserwacja, że samo ujawnienie surowego materiału nie zwiększa zaufania, jeżeli odbiorca nie otrzymuje narzędzia zrozumienia i potwierdzenia trafności zapowiedzi.
Polaryzacja grupowa	Radykalizacja stanowiska grupy podobnie myślących po dyskusji; ryzyko wyższe w izbach mniejszych.
Myślenie grupowe	Skłonność spójnego zespołu do przedwczesnego uzgodnienia i tłumienia wątpliwości; przeciwdziałają mu raporty mniejszości i formalna rola recenzenta.
Przechwycenie regulatora	Sytuacja, w której organ działa w interesie podmiotów regulowanych zamiast publiczności.
Przechwycenie państwa	Trwałe podporządkowanie stanowienia prawa interesom partykularnym; w małej izbie tańsze, więc wymagające mocniejszych zabezpieczeń.
Sejmik samorządowy	Wybieralna reprezentacja wspólnoty lokalnej; formułuje priorytety, inicjuje projekty, opiniuje administrację terenową i wnosi inicjatywy do Senatu.

Pojęcie	Znaczenie w dokumencie
Jednolita administracja państwowa	Aparat wykonawczy Prezydenta działający według wspólnych standardów; wykonuje prawo, nie tworzy równoległej reprezentacji politycznej.
Zintegrowana egzekutywa	Model, w którym mandat głowy państwa, kierowania rządem i zwierzchnictwa nad administracją należy do jednego, bezpośrednio wybranego organu.
Referendum rozstrzygające	Głosowanie powszechne wywołujące skutek prawny określony z góry; najwyższa pętla korekty Narodu.
Właściciel wyniku	Imiennie wskazana osoba rozliczana z osiągnięcia efektu ustawy; delegowanie zadania nie przenosi odpowiedzialności.
Publiczny Rejestr Senatu	Jawny zbiór projektów, wersji, autorstwa, głosowań, lobbingu, ekspertyz, użycia AI, kosztów, wskaźników, skarg i audytów.

Aneks E. Bibliografia

Aneks zawiera podstawy źródłowe uzasadnień cybernetycznego, systemowego, sieciowego i społecznego oraz pozostałych rozdziałów publikacji. Pozycje uporządkowano w piętnastu klastrach tematycznych odpowiadających strukturze wywodu, nie porządkowi alfabetycznemu — tak, aby aneks służył jako mapa literatury dla każdego twierdzenia formuły naczelnej i każdej części hasła programowego.

E.1. Jednoizbowość, dwuizbowość i projektowanie legislatywy

1. Tsebelis, G., Money, J. (1997), *Bicameralism*, Cambridge University Press, Cambridge.
2. Tsebelis, G. (2002), *Veto Players: How Political Institutions Work*, Princeton University Press, Princeton.
3. Patterson, S.C., Mughan, A. (red.) (1999), *Senates: Bicameralism in the Contemporary World*, Ohio State University Press, Columbus.
4. Riker, W.H. (1992), The Justification of Bicameralism, „International Political Science Review” 13(1), s. 101–116.
5. Levmore, S. (1992), Bicameralism: When Are Two Decisions Better than One?, „International Review of Law and Economics” 12(2), s. 145–162.
6. Diermeier, D., Myerson, R.B. (1999), Bicameralism and Its Consequences for the Internal Organization of Legislatures, „American Economic Review” 89(5), s. 1182–1196.
7. Cutrone, M., McCarty, N. (2006), Does Bicameralism Matter?, [w:] *The Oxford Handbook of Political Economy*, Oxford University Press, Oksford.
8. Heller, W.B. (1997), Bicameralism and Budget Deficits: The Effect of Parliamentary Structure on Government Spending, „Legislative Studies Quarterly” 22(4), s. 485–516.
9. Russell, M. (2013), *The Contemporary House of Lords: Westminster Bicameralism Revived*, Oxford University Press, Oksford.
10. Lijphart, A. (1999), *Patterns of Democracy: Government Forms and Performance in Thirty-Six Countries*, Yale University Press, New Haven.
11. Norton, P. (2013), *Parliament in British Politics*, wyd. 2, Palgrave Macmillan, Basingstoke.
12. Loewenberg, G., Patterson, S.C. (1979), *Comparing Legislatures*, Little, Brown and Company, Boston.
13. Olson, D.M., Norton, P. (red.) (1996), *The New Parliaments of Central and Eastern Europe*, Frank Cass, Londyn.
14. International IDEA (2014), *A Practical Guide to Constitution Building: The Design of the Legislature*, Sztokholm.
15. International IDEA (2016), *Legislatures: Organization, Administration and Privileges*, Constitution-Building Primer, Sztokholm.
16. Inter-Parliamentary Union (2006), *Parliament and Democracy in the Twenty-First Century: A Guide to Good Practice*, IPU, Genewa.

E.2. Rozdział władz, ustrój prezydencki i relacja legislatywa–egzekutywa

17. Monteskiusz (1748), *O duchu praw*, liczne wydania; wyd. pol. Wydawnictwo Antyk, Kęty 1997.

18. Madison, J., Hamilton, A., Jay, J. (1788), *The Federalist Papers*, w szczególności nr 10, 47, 51 i 62.
19. Linz, J.J. (1990), *The Perils of Presidentialism*, „*Journal of Democracy*” 1(1), s. 51–69.
20. Linz, J.J., Valenzuela, A. (red.) (1994), *The Failure of Presidential Democracy*, Johns Hopkins University Press, Baltimore.
21. Shugart, M.S., Carey, J.M. (1992), *Presidents and Assemblies: Constitutional Design and Electoral Dynamics*, Cambridge University Press, Cambridge.
22. Cheibub, J.A. (2007), *Presidentialism, Parliamentarism, and Democracy*, Cambridge University Press, Cambridge.
23. Mainwaring, S. (1993), *Presidentialism, Multipartyism, and Democracy: The Difficult Combination*, „*Comparative Political Studies*” 26(2), s. 198–228.
24. Elgie, R. (red.) (1997), *The Political Executive in Comparative Perspective*, Oxford University Press, Oksford.
25. Ackerman, B. (2000), *The New Separation of Powers*, „*Harvard Law Review*” 113(3), s. 633–729.
26. Moe, T.M., Howell, W.G. (1999), *The Presidential Power of Unilateral Action*, „*Journal of Law, Economics, & Organization*” 15(1), s. 132–179.
27. Neustadt, R.E. (1960), *Presidential Power: The Politics of Leadership*, John Wiley & Sons, Nowy Jork.
28. Kiewiet, D.R., McCubbins, M.D. (1991), *The Logic of Delegation: Congressional Parties and the Appropriations Process*, University of Chicago Press, Chicago.
29. Huber, J.D., Shipan, C.R. (2002), *Deliberate Discretion? The Institutional Foundations of Bureaucratic Autonomy*, Cambridge University Press, Cambridge.
30. Strøm, K. (2000), *Delegation and Accountability in Parliamentary Democracies*, „*European Journal of Political Research*” 37(3), s. 261–289.
31. Levitsky, S., Ziblatt, D. (2018), *How Democracies Die*, Crown, Nowy Jork.
32. Scheppele, K.L. (2018), *Autocratic Legalism*, „*The University of Chicago Law Review*” 85(2), s. 545–583.
33. Komisja Wenecka (2011), *Report on the Rule of Law*, CDL-AD(2011)003rev, Rada Europy, Strasburg.
34. Komisja Wenecka (2020), *Respect for Democracy, Human Rights and the Rule of Law during States of Emergency*, CDL-AD(2020)014, Strasburg.

E.3. Wielkość izby, kadencyjność i organizacja pracy przedstawicielskiej

35. Taagepera, R. (1972), *The Size of National Assemblies*, „*Social Science Research*” 1(4), s. 385–401.
36. Taagepera, R., Shugart, M.S. (1989), *Seats and Votes: The Effects and Determinants of Electoral Systems*, Yale University Press, New Haven.
37. Taagepera, R. (2007), *Predicting Party Sizes: The Logic of Simple Electoral Systems*, Oxford University Press, Oksford.
38. Auriol, E., Gary-Bobo, R.J. (2012), *On the Optimal Number of Representatives*, „*Public Choice*” 153(3–4), s. 419–445.
39. Carey, J.M. (1996), *Term Limits and Legislative Representation*, Cambridge University Press, Cambridge.
40. Carey, J.M., Niemi, R.G., Powell, L.W. (2000), *Term Limits in the State Legislatures*, University of Michigan Press, Ann Arbor.
41. Kousser, T. (2005), *Term Limits and the Dismantling of State Legislative Professionalism*, Cambridge University Press, Cambridge.
42. Mayhew, D.R. (1974), *Congress: The Electoral Connection*, Yale University Press, New Haven.
43. Krehbiel, K. (1991), *Information and Legislative Organization*, University of Michigan Press, Ann Arbor.
44. Gilligan, T.W., Krehbiel, K. (1990), *Organization of Informative Committees by a Rational Legislature*, „*American Journal of Political Science*” 34(2), s. 531–564.
45. Polsby, N.W. (1968), *The Institutionalization of the U.S. House of Representatives*, „*American Political Science Review*” 62(1), s. 144–168.
46. Squire, P. (2007), *Measuring State Legislative Professionalism: The Squire Index Revisited*, „*State Politics & Policy Quarterly*” 7(2), s. 211–227.
47. Fenno, R.F. (1978), *Home Style: House Members in Their Districts*, Little, Brown and Company, Boston.
48. Michels, R. (1911), *Zur Soziologie des Parteiwesens in der modernen Demokratie*, Klinkhardt, Lipsk; wyd. ang. *Political Parties*, Free Press, Glencoe 1949.
49. Pareto, V. (1916), *Trattato di sociologia generale*, Barbèra, Florencja (krążenie elit).

E.4. Nadzór parlamentarny, budżet i audyt

50. McCubbins, M.D., Schwartz, T. (1984), Congressional Oversight Overlooked: Police Patrols versus Fire Alarms, „American Journal of Political Science” 28(1), s. 165–179.
51. Aberbach, J.D. (1990), Keeping a Watchful Eye: The Politics of Congressional Oversight, Brookings Institution, Waszyngton.
52. Ogul, M.S. (1976), Congress Oversees the Bureaucracy, University of Pittsburgh Press, Pittsburgh.
53. Pelizzo, R., Stapenhurst, F. (2012), Parliamentary Oversight Tools: A Comparative Analysis, Routledge, Londyn.
54. Yamamoto, H. (2007), Tools for Parliamentary Oversight: A Comparative Study of 88 National Parliaments, Inter-Parliamentary Union, Genewa.
55. Wehner, J. (2010), Legislatures and the Budget Process: The Myth of Fiscal Control, Palgrave Macmillan, Basingstoke.
56. Anderson, B. (2009), The Changing Role of Parliament in the Budget Process, „OECD Journal on Budgeting” 2009/1.
57. OECD (2014), Recommendation of the Council on Budgetary Governance, OECD/LEGAL/0410, Paryż.
58. OECD (2017), Recommendation of the Council on Public Integrity, OECD/LEGAL/0435, Paryż.
59. OECD (2014), Principles for Independent Fiscal Institutions, OECD Publishing, Paryż.
60. Schick, A. (2007), The Federal Budget: Politics, Policy, Process, wyd. 3, Brookings Institution Press, Waszyngton.
61. INTOSAI (2019), ISSAI 100: Fundamental Principles of Public-Sector Auditing oraz ISSAI 12: The Value and Benefits of Supreme Audit Institutions, Wiedeń.
62. Bovens, M. (2007), Analysing and Assessing Accountability: A Conceptual Framework, „European Law Journal” 13(4), s. 447–468.
63. Mulgan, R. (2003), Holding Power to Account: Accountability in Modern Democracies, Palgrave Macmillan, Basingstoke.
64. Power, M. (1997), The Audit Society: Rituals of Verification, Oxford University Press, Oksford.
65. Najwyższa Izba Kontroli (2023–2026), analizy wykonania budżetu państwa oraz kontrole procesu legislacyjnego, NIK, Warszawa.

E.5. Cybernetyka, teoria sterowania i regulacji

66. Wiener, N. (1948), Cybernetics: or Control and Communication in the Animal and the Machine, MIT Press, Cambridge MA.
67. Ashby, W.R. (1956), An Introduction to Cybernetics, Chapman & Hall, Londyn.
68. Ashby, W.R. (1958), Requisite Variety and Its Implications for the Control of Complex Systems, „Cybernetica” 1(2), s. 83–99.
69. Ashby, W.R. (1952), Design for a Brain: The Origin of Adaptive Behaviour, Chapman & Hall, Londyn.
70. Conant, R.C., Ashby, W.R. (1970), Every Good Regulator of a System Must Be a Model of That System, „International Journal of Systems Science” 1(2), s. 89–97.
71. Shannon, C.E. (1948), A Mathematical Theory of Communication, „The Bell System Technical Journal” 27(3), s. 379–423 oraz 27(4), s. 623–656.
72. Beer, S. (1972), Brain of the Firm: The Managerial Cybernetics of Organization, Allen Lane, Londyn.
73. Beer, S. (1979), The Heart of Enterprise, John Wiley & Sons, Chichester.
74. Beer, S. (1985), Diagnosing the System for Organizations, John Wiley & Sons, Chichester.
75. Espejo, R., Reyes, A. (2011), Organizational Systems: Managing Complexity with the Viable System Model, Springer, Berlin–Heidelberg.
76. Schwaninger, M. (2006), Intelligent Organizations: Powerful Models for Systemic Management, Springer, Berlin.
77. von Foerster, H. (2003), Understanding Understanding: Essays on Cybernetics and Cognition, Springer, Nowy Jork.
78. Deutsch, K.W. (1963), The Nerves of Government: Models of Political Communication and Control, Free Press, Nowy Jork.
79. Easton, D. (1965), A Systems Analysis of Political Life, John Wiley & Sons, Nowy Jork.
80. Åström, K.J., Murray, R.M. (2008), Feedback Systems: An Introduction for Scientists and Engineers, Princeton University Press, Princeton.
81. Sterman, J.D. (2000), Business Dynamics: Systems Thinking and Modeling for a Complex World, Irwin/McGraw-Hill, Boston.

82. Medina, E. (2011), *Cybernetic Revolutionaries: Technology and Politics in Allende's Chile*, MIT Press, Cambridge MA.

E.6. Polska szkoła cybernetyki

83. Mazur, M. (1966), *Cybernetyczna teoria układów samodzielnych*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa.
84. Mazur, M. (1970), *Jakościowa teoria informacji*, Wydawnictwa Naukowo-Techniczne, Warszawa.
85. Mazur, M. (1976), *Cybernetyka i charakter*, Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa.
86. Kossecki, J. (1981), *Cybernetyka społeczna*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa.
87. Kossecki, J. (1996), *Naukowe podstawy nacjonalizmu*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Pedagogicznej, Kielce.
88. Kossecki, J. (2001), *Wzajemne oddziaływania państw jako układów sterowniczych*, Wydawnictwo Akademii Świętokrzyskiej, Kielce.
89. Kossecki, J. (2005), *Metacybernetyka*, Kielce-Warszawa.
90. Wilsz, J. (2005), *Samosterowność jako właściwość układu autonomicznego*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Pedagogicznej, Częstochowa.
91. Lange, O. (1965), *Wstęp do cybernetyki ekonomicznej*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa.
92. Greniewski, H. (1959), *Cybernetyka niematematyczna*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa.

E.7. Teoria systemów, niezawodność i wdrażanie polityk publicznych

93. Bertalanffy, L. von (1968), *General System Theory: Foundations, Development, Applications*, George Braziller, Nowy Jork.
94. Simon, H.A. (1962), *The Architecture of Complexity*, „Proceedings of the American Philosophical Society” 106(6), s. 467–482.
95. Simon, H.A. (1996), *The Sciences of the Artificial*, wyd. 3, MIT Press, Cambridge MA.
96. Perrow, C. (1984), *Normal Accidents: Living with High-Risk Technologies*, Basic Books, Nowy Jork.
97. Weick, K.E., Sutcliffe, K.M. (2007), *Managing the Unexpected: Resilient Performance in an Age of Uncertainty*, Jossey-Bass, San Francisco.
98. Hollnagel, E., Woods, D.D., Leveson, N. (red.) (2006), *Resilience Engineering: Concepts and Precepts*, Ashgate, Aldershot.
99. Reason, J. (1997), *Managing the Risks of Organizational Accidents*, Ashgate, Aldershot.
100. Leveson, N. (2011), *Engineering a Safer World: Systems Thinking Applied to Safety*, MIT Press, Cambridge MA.
101. Meadows, D.H. (1999), *Leverage Points: Places to Intervene in a System*, The Sustainability Institute, Hartland.
102. Meadows, D.H. (2008), *Thinking in Systems: A Primer*, Chelsea Green Publishing, White River Junction.
103. Pressman, J.L., Wildavsky, A. (1973), *Implementation*, University of California Press, Berkeley.
104. Hood, C. (1976), *The Limits of Administration*, John Wiley & Sons, Londyn.
105. Lipsky, M. (1980), *Street-Level Bureaucracy: Dilemmas of the Individual in Public Services*, Russell Sage Foundation, Nowy Jork.
106. Mazmanian, D.A., Sabatier, P.A. (1983), *Implementation and Public Policy*, Scott Foresman, Glenview.
107. Ostrom, E. (1990), *Governing the Commons: The Evolution of Institutions for Collective Action*, Cambridge University Press, Cambridge.
108. Scott, J.C. (1998), *Seeing Like a State: How Certain Schemes to Improve the Human Condition Have Failed*, Yale University Press, New Haven.
109. Andrews, M., Pritchett, L., Woolcock, M. (2017), *Building State Capability: Evidence, Analysis, Action*, Oxford University Press, Oksford.
110. Fukuyama, F. (2013), *What Is Governance?*, „Governance” 26(3), s. 347–368.

E.8. Jakość regulacji, ocena skutków i technika prawodawcza

111. OECD (2012), *Recommendation of the Council on Regulatory Policy and Governance*, OECD/LEGAL/0390, Paryż.
112. OECD (2021), *Regulatory Policy Outlook 2021*, OECD Publishing, Paryż.
113. OECD (2020), *Regulatory Impact Assessment*, OECD Best Practice Principles for Regulatory Policy, Paryż.
114. OECD (2020), *Reviewing the Stock of Regulation*, OECD Best Practice Principles for Regulatory Policy, Paryż.
115. Komisja Europejska (2021), *Better Regulation Guidelines and Toolbox*, SWD(2021) 305, Bruksela.

116. Radaelli, C.M. (2005), Diffusion Without Convergence: How Political Context Shapes the Adoption of Regulatory Impact Assessment, „Journal of European Public Policy” 12(5), s. 924–943.
117. Xanthaki, H. (2014), Drafting Legislation: Art and Technology of Rules for Regulation, Hart Publishing, Oksford.
118. Mousmouti, M. (2019), Designing Effective Legislation, Edward Elgar, Cheltenham.
119. Ranchordás, S. (2014), Constitutional Sunsets and Experimental Legislation, Edward Elgar, Cheltenham.
120. Gersen, J.E. (2007), Temporary Legislation, „The University of Chicago Law Review” 74(1), s. 247–298.
121. Veerman, G.J. (2009), Over wetgeving: principes, paradoxen en praktische beschouwingen, Sdu Uitgevers, Haga.
122. Coglianese, C. (2012), Measuring Regulatory Performance: Evaluating the Impact of Regulation and Regulatory Policy, OECD Expert Paper nr 1, Paryż.
123. McLaughlin, P.A., Sherouse, O. (2019), RegData 2.2: A Panel Dataset on US Federal Regulations, „Public Choice” 180, s. 43–55.
124. Muller, J.Z. (2018), The Tyranny of Metrics, Princeton University Press, Princeton.
125. Goodhart, C.A.E. (1975), Problems of Monetary Management: The U.K. Experience, Reserve Bank of Australia, Sydney.
126. Bevan, G., Hood, C. (2006), What's Measured Is What Matters: Targets and Gaming in the English Public Health Care System, „Public Administration” 84(3), s. 517–538.
127. Rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 20 czerwca 2002 r. w sprawie „Zasad techniki prawodawczej” (Dz.U. 2002 nr 100 poz. 908, z późn. zm.).

E.9. Teoria sieci, złożoność prawa i przechwycenie instytucji

128. Barabási, A.-L., Albert, R. (1999), Emergence of Scaling in Random Networks, „Science” 286(5439), s. 509–512.
129. Albert, R., Jeong, H., Barabási, A.-L. (2000), Error and Attack Tolerance of Complex Networks, „Nature” 406, s. 378–382.
130. Newman, M.E.J. (2018), Networks, wyd. 2, Oxford University Press, Oksford.
131. Granovetter, M.S. (1973), The Strength of Weak Ties, „American Journal of Sociology” 78(6), s. 1360–1380.
132. Burt, R.S. (1992), Structural Holes: The Social Structure of Competition, Harvard University Press, Cambridge MA.
133. Freeman, L.C. (1979), Centrality in Social Networks: Conceptual Clarification, „Social Networks” 1(3), s. 215–239.
134. Conway, M.E. (1968), How Do Committees Invent?, „Datamation” 14(4), s. 28–31.
135. Bommarito, M.J., Katz, D.M. (2010), A Mathematical Approach to the Study of the United States Code, „Physica A” 389(19), s. 4195–4200.
136. Katz, D.M., Bommarito, M.J. (2014), Measuring the Complexity of the Law: The United States Code, „Artificial Intelligence and Law” 22, s. 337–374.
137. Ruhl, J.B., Katz, D.M. (2015), Measuring, Monitoring, and Managing Legal Complexity, „Iowa Law Review” 101, s. 191–244.
138. Koniaris, M., Anagnostopoulos, I., Vassiliou, Y. (2018), Network Analysis in the Legal Domain: A Complex Model for European Union Legal Sources, „Journal of Complex Networks” 6(2), s. 243–268.
139. Stigler, G.J. (1971), The Theory of Economic Regulation, „The Bell Journal of Economics and Management Science” 2(1), s. 3–21.
140. Dal Bó, E. (2006), Regulatory Capture: A Review, „Oxford Review of Economic Policy” 22(2), s. 203–225.
141. Carpenter, D., Moss, D.A. (red.) (2014), Preventing Regulatory Capture: Special Interest Influence and How to Limit It, Cambridge University Press, Nowy Jork.
142. Hall, R.L., Deardorff, A.V. (2006), Lobbying as Legislative Subsidy, „American Political Science Review” 100(1), s. 69–84.
143. Olson, M. (1965), The Logic of Collective Action: Public Goods and the Theory of Groups, Harvard University Press, Cambridge MA.
144. OECD (2010), Recommendation of the Council on Principles for Transparency and Integrity in Lobbying, OECD/LEGAL/0379, Paryż.
145. OECD (2021), Lobbying in the 21st Century: Transparency, Integrity and Access, OECD Publishing, Paryż.
146. Transparency International (2022), Political Integrity: Standards for Party and Campaign Finance, Berlin.

E.10. Legitymizacja, deliberacja i jakość decyzji zbiorowych

147. Tyler, T.R. (1990, wyd. 2: 2006), *Why People Obey the Law*, Yale University Press / Princeton University Press, New Haven–Princeton.
148. Lind, E.A., Tyler, T.R. (1988), *The Social Psychology of Procedural Justice*, Plenum Press, Nowy Jork.
149. Thibaut, J., Walker, L. (1975), *Procedural Justice: A Psychological Analysis*, Lawrence Erlbaum, Hillsdale.
150. Beetham, D. (1991), *The Legitimation of Power*, Macmillan, Basingstoke.
151. Janis, I.L. (1972), *Victims of Groupthink: A Psychological Study of Foreign-Policy Decisions and Fiascoes*, Houghton Mifflin, Boston.
152. Sunstein, C.R. (2002), *The Law of Group Polarization*, „Journal of Political Philosophy” 10(2), s. 175–195.
153. Sunstein, C.R., Hastie, R. (2015), *Wiser: Getting Beyond Groupthink to Make Groups Smarter*, Harvard Business Review Press, Boston.
154. Page, S.E. (2007), *The Difference: How the Power of Diversity Creates Better Groups, Firms, Schools, and Societies*, Princeton University Press, Princeton.
155. Hong, L., Page, S.E. (2004), *Groups of Diverse Problem Solvers Can Outperform Groups of High-Ability Problem Solvers*, „PNAS” 101(46), s. 16385–16389.
156. Condorcet, M.J.A.N. de (1785), *Essai sur l'application de l'analyse à la probabilité des décisions rendues à la pluralité des voix*, Imprimerie Royale, Paryż.
157. Habermas, J. (1996), *Between Facts and Norms: Contributions to a Discourse Theory of Law and Democracy*, MIT Press, Cambridge MA.
158. Fishkin, J.S. (2009), *When the People Speak: Deliberative Democracy and Public Consultation*, Oxford University Press, Oksford.
159. Landemore, H. (2020), *Open Democracy: Reinventing Popular Rule for the Twenty-First Century*, Princeton University Press, Princeton.
160. OECD (2020), *Innovative Citizen Participation and New Democratic Institutions: Catching the Deliberative Wave*, OECD Publishing, Paryż.
161. de Fine Licht, J. (2011), *Do We Really Want to Know? The Potentially Negative Effect of Transparency in Decision Making on Perceived Legitimacy*, „Scandinavian Political Studies” 34(3), s. 183–201.
162. Grimmelikhuijsen, S. (2012), *Transparency and Trust: An Experimental Study of Online Disclosure and Trust in Government*, Utrecht University, Utrecht.
163. Cucciniello, M., Porumbescu, G.A., Grimmelikhuijsen, S. (2017), *25 Years of Transparency Research: Evidence and Future Directions*, „Public Administration Review” 77(1), s. 32–44.
164. Putnam, R.D. (1993), *Making Democracy Work: Civic Traditions in Modern Italy*, Princeton University Press, Princeton.

E.11. Sztuczna inteligencja w parlamentach i governance algorytmiczny

165. Inter-Parliamentary Union (2024–2026), *Guidelines for AI in Parliaments oraz Maturity Framework for AI in Parliaments*, IPU, Genewa.
166. Inter-Parliamentary Union (2026), *Parliamentary Oversight of Artificial Intelligence*, IPU, Genewa.
167. Law Library of Congress (2024), *Innovative Technology in Legislatures in Selected Countries*, Waszyngton.
168. Harris, M., Wilson, A. (2024), *Representative Bodies in the AI Era*, POPVOX Foundation, Waszyngton.
169. Laskowska, M. (2025), *Artificial Intelligence in the Work of EU National Parliaments and the European Parliament*, Kancelaria Sejmu, Warszawa.
170. European Parliamentary Research Service (2024–2026), *analizy zastosowań sztucznej inteligencji w pracach parlamentarnych*, EPRS, Bruksela.
171. Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2024/1689 z 13 czerwca 2024 r. ustanawiające zharmonizowane przepisy dotyczące sztucznej inteligencji, Dz.U. UE L 2024/1689.
172. Rada Europy (2024), *Framework Convention on Artificial Intelligence and Human Rights, Democracy and the Rule of Law*, CETS nr 225, Wilno.
173. National Institute of Standards and Technology (2023), *Artificial Intelligence Risk Management Framework (AI RMF 1.0)*, NIST AI 100-1, Gaithersburg.
174. OECD (2025), *Governing with Artificial Intelligence: The State of Play and Way Forward in Core Government Functions*, OECD Publishing, Paryż.
175. OECD (2019, akt. 2024), *Recommendation of the Council on Artificial Intelligence*, OECD/LEGAL/0449, Paryż.

176. Government Digital Service / DSIT (2025), Algorithmic Transparency Recording Standard (ATRS), GOV.UK, Londyn.
177. City of Amsterdam / City of Helsinki (2020), AI Register: Public Registers of Algorithmic Systems, Amsterdam–Helsinki.
178. Raji, I.D. i in. (2020), Closing the AI Accountability Gap: Defining an End-to-End Framework for Internal Algorithmic Auditing, Proceedings of FAT* '20, ACM, s. 33–44.
179. Mitchell, M. i in. (2019), Model Cards for Model Reporting, Proceedings of FAT* '19, ACM, s. 220–229.
180. Gebru, T. i in. (2021), Datasheets for Datasets, „Communications of the ACM” 64(12), s. 86–92.
181. Danaher, J. (2016), The Threat of Algocracy: Reality, Resistance and Accommodation, „Philosophy & Technology” 29(3), s. 245–268.
182. Yeung, K., Lodge, M. (red.) (2019), Algorithmic Regulation, Oxford University Press, Oksford.
183. Citron, D.K. (2008), Technological Due Process, „Washington University Law Review” 85(6), s. 1249–1313.

E.12. Prawo jako dane, RAG i pamięć instytucjonalna

184. Lewis, P. i in. (2020), Retrieval-Augmented Generation for Knowledge-Intensive NLP Tasks, Advances in Neural Information Processing Systems 33.
185. Gao, Y. i in. (2024), Retrieval-Augmented Generation for Large Language Models: A Survey, arXiv:2312.10997.
186. Edge, D. i in. (2024), From Local to Global: A Graph RAG Approach to Query-Focused Summarization, Microsoft Research, arXiv:2404.16130.
187. Chen, Z. i in. (2026), LegalGraphRAG: Multi-Agent Graph Retrieval-Augmented Generation for Reliable Legal Reasoning, materiał źródłowy korpusu TechnoSanacja.
188. Ji, Z. i in. (2023), Survey of Hallucination in Natural Language Generation, „ACM Computing Surveys” 55(12), art. 248.
189. Es, S. i in. (2024), RAGAS: Automated Evaluation of Retrieval Augmented Generation, Proceedings of EACL 2024.
190. Hogan, A. i in. (2021), Knowledge Graphs, „ACM Computing Surveys” 54(4), art. 71.
191. Governatori, G. i in. (2022), Rules as Code: Legal Drafting and Automated Reasoning, „Artificial Intelligence and Law” 30, s. 337–361.
192. Mohun, J., Roberts, A. (2020), Cracking the Code: Rulemaking for Humans and Machines, OECD Working Papers on Public Governance nr 42, Paryż.
193. New Zealand Government (2021), Better Rules for Government Discovery Report, Service Innovation Lab, Wellington.
194. W3C (2014), RDF 1.1 Concepts and Abstract Syntax oraz SPARQL 1.1 Query Language, rekomendacje, World Wide Web Consortium.
195. OASIS / OMG (2011), Business Process Model and Notation (BPMN) oraz Decision Model and Notation (DMN), Object Management Group.
196. Dumas, M., Milani, F., Chapela-Campa, D. (2026), Agentic Business Process Management Systems, materiał źródłowy korpusu TechnoSanacja.
197. Akoma Ntoso (2018), OASIS LegalDocML: Legal Document Markup Language, standard wymiany dokumentów prawnych.
198. Open Government Partnership (2023), Open Government Declaration and Global Report, Waszyngton.

E.13. Prawo polskie i prawo Unii Europejskiej

199. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. 1997 nr 78 poz. 483, z późn. zm.).
200. Regulamin Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej (M.P. 2012 poz. 32, z późn. zm.).
201. Regulamin Senatu Rzeczypospolitej Polskiej (M.P. 2018 poz. 846, z późn. zm.).
202. Ustawa z dnia 24 czerwca 1999 r. o wykonywaniu inicjatywy ustawodawczej przez obywateli (Dz.U. 1999 nr 62 poz. 688, z późn. zm.).
203. Ustawa z dnia 7 lipca 2005 r. o działalności lobbingsowej w procesie stanowienia prawa (Dz.U. 2005 nr 169 poz. 1414, z późn. zm.).
204. Ustawa z dnia 23 grudnia 1994 r. o Najwyższej Izbie Kontroli (Dz.U. 1995 nr 13 poz. 59, z późn. zm.).
205. Ustawa z dnia 6 września 2001 r. o dostępie do informacji publicznej (Dz.U. 2001 nr 112 poz. 1198, z późn. zm.).
206. Ustawa z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych (Dz.U. 2009 nr 157 poz. 1240, z późn. zm.).
207. Ustawa z dnia 26 marca 1982 r. o Trybunale Stanu (Dz.U. 1982 nr 11 poz. 84, z późn. zm.).
208. Ustawa z dnia 14 czerwca 2024 r. o ochronie sygnalistów (Dz.U. 2024 poz. 928).

- 209. Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/679 z 27 kwietnia 2016 r. (RODO), Dz.U. UE L 119/1.
- 210. Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2022/2555 z 14 grudnia 2022 r. w sprawie cyberbezpieczeństwa (NIS 2), Dz.U. UE L 333/80.
- 211. Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2022/868 z 30 maja 2022 r. w sprawie europejskiego zarządzania danymi, Dz.U. UE L 152/1.
- 212. Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/1024 z 20 czerwca 2019 r. w sprawie otwartych danych i ponownego wykorzystywania informacji sektora publicznego, Dz.U. UE L 172/56.

E.14. Doświadczenia krajowe i praktyka instytucjonalna

- 213. Riksdagen (2020–2026), materiały o organizacji jednoizbowego parlamentu Szwecji i systemie komisji, Sztokholm.
- 214. Eduskunta (2020–2026), materiały o pracach komisji i ocenie skutków regulacji w parlamencie Finlandii, Helsinki.
- 215. Folketinget (2020–2026), materiały o kontroli parlamentarnej i jawności procesu legislacyjnego, Kopenhaga.
- 216. Riigikogu (2020–2026), materiały o cyfryzacji procesu legislacyjnego i e-państwie, Tallinn.
- 217. Congressional Budget Office (2020–2026), materiały metodyczne o niezależnym kosztorysowaniu ustaw, Waszyngton.
- 218. Congressional Research Service (2022–2025), Separation of Powers: An Overview, CRS Report R44334 oraz raporty o procedurze budżetowej, Waszyngton.
- 219. Government Accountability Office (2020–2026), materiały o audycie wykonania programów federalnych, GAO, Waszyngton.
- 220. Scottish Parliament (2018–2024), materiały o post-legislative scrutiny i ocenie skutków ustaw, Edynburg.
- 221. House of Commons Library (2020–2025), Post-Legislative Scrutiny: Briefing Papers, Londyn.
- 222. Bundestag / Nationaler Normenkontrollrat (2020–2026), sprawozdania o kosztach regulacyjnych i jakości legislacji, Berlin.
- 223. e-Estonia Briefing Centre (2024), e-Estonia: Digital Society Factsheets, Tallinn.

E.15. Materiały programowe TechnoSanacji i TechnoRepubliki

- 224. Węgrzyn, A. (2026), Konstytucja TechnoRepubliki Polskiej, TechnoSanacja, Warszawa.
- 225. Węgrzyn, A. (2026), Prezydent — zintegrowana egzekutywa, TechnoSanacja, Warszawa.
- 226. Węgrzyn, A. (2026), Referendum TechnoRepubliki — bezpośredni mechanizm demokracji, wydanie II, TechnoSanacja, Warszawa.
- 227. Węgrzyn, A. (2026), Sąd Najwyższy jako wybieralny organ władzy, TechnoSanacja, Warszawa.
- 228. Węgrzyn, A. (2026), Administracja państwowa TechnoRepubliki Polskiej, TechnoSanacja, Warszawa.
- 229. Węgrzyn, A. (2026), Sejmiki samorządowe — platforma opiniowania regionalnych decyzji, TechnoSanacja, Warszawa.
- 230. Węgrzyn, A. (2026), Jednokadencyjność — akceleracja krążenia kadr, TechnoSanacja, Warszawa.
- 231. Węgrzyn, A. (2026), Controlling cybernetyczny państwa, TechnoSanacja, Warszawa.
- 232. Węgrzyn, A. (2026), Prawa obywatelskie TechnoRepubliki w erze AI, TechnoSanacja, Warszawa.
- 233. Węgrzyn, A. (2026), Narodowa Strategia Bezpieczeństwa TechnoRepubliki Polskiej, TechnoSanacja, Warszawa.
- 234. Węgrzyn, A. (2026), Obrona Narodowa — projekt modelu opartego o technologię i obywateli, wydanie II, TechnoSanacja, Warszawa.
- 235. Węgrzyn, A. (2026), System Informacyjny TechnoRepubliki Polskiej, TechnoSanacja, Warszawa.
- 236. Węgrzyn, A. (2026), Struktura Multi-Agentowa TechnoRepubliki Polskiej, TechnoSanacja, Warszawa.
- 237. Węgrzyn, A. (2026), Diagnoza Rzeczypospolitej Polskiej 2026: państwo w dryfie strategicznym, TechnoSanacja, Warszawa.
- 238. Węgrzyn, A. (2026), Przewodnik TechnoSanacji: idea, pojęcia, definicje, indeksy, TechnoSanacja, Warszawa.
- 239. Destylat (2026), Senat jako jednoizbowa 100-osobowa legislatura w erze AI, korpus TechnoSanacja.
- 240. Destylat (2026), Sąd Najwyższy jako wybieralny organ TechnoRepubliki w erze AI, korpus TechnoSanacja.
- 241. Destylat (2026), Konstytucyjny ustrój TechnoRepubliki, TechnoSanacja.
- 242. Destylat (2026), Cybernetyka państwa, narodu i organizacji politycznej, korpus TechnoSanacja.

NOTA O ŹRÓDŁACH

Pozycje klasyczne i artykuły naukowe podano z pełnym adresem bibliograficznym. Pozycje instytucjonalne z lat 2023–2026 podano na poziomie instytucji, tytułu serii lub raportu oraz roku wydania; przed publikacją zewnętrzną zaleca się uzupełnienie ich o dokładne daty, numery dokumentów i adresy elektroniczne. Akty prawne przywołano według stanu na sierpień 2026 r. Aneks rozszerza, a nie zastępuje, wykazu zawartego w części „Źródła i baza dowodowa”.

OSTATECZNA FORMUŁA

Naród wybiera i koryguje.

Senat 100 stanowi dobre prawo i kontroluje.

Prezydent wykonuje.

Sądy chronią prawa.

AI porządkuje wiedzę.

Audyt pokazuje wynik. Sejmiki wnoszą głos wspólnot.

Polska, 29.08.202. - Materiał udostępniony na licencji Creative Commons - Uznanie autorstwa

